

M. CL. CRNČIĆ:  
KAMENITA VRATA V ZAGREBU.





FRAN ŽGUR:

## KLIČE VILA...

Kliče Vila v Urvini planini:  
„Vstani, Marko, majkin sin edini!“  
Tužna plaka majka Jevrosima:  
„Domovina vsa je polna dima!  
Grom topov, čuj, zemlja vsa koleba,  
bojni klic razlega se do neba.  
Blisk, Turčin je švignil v naše polje,  
hoj, li deco mojo naj pokolje?  
Vstani, Marko! Duh tvoj iz planine  
plani v prsi srbske domovine!  
Plani v kri in jo podžgi na slavo,  
zavihraj na vojno z junoši krvavo!

Solnca naj ne vidi, naj ne vidi zvezde,  
kdor sedaj s teboj na mejdan mi ne grede!“

Vse na boj! Tam v sinji daljni dalji  
naši spo časti ponosni kralji.  
A pred njimi? Glej ga tam konjiča,  
a na konju, glej ga — Marka Kraljeviča!

Hoj, ponos naš, dni nekdanjih priča,  
duh junaški Marka Kraljeviča  
v boj že jaha silnega Dorata,  
bliska s sablje mu svoboda zlata.

## KLIC K SVOBODI.

Kjer se Marica  
šumna pretaka,  
naša desnica  
dušmana čaka.

Zvezde — oči nam  
zro iz temine,  
vzklik naš glasi se:  
Smrt na Turčine!

K harpi doneči  
pesem nam bije:  
dalje, le dalje  
v srce Turčije!

Duša kipi nam,  
srce vzigrava,  
kliče k svobodi  
mati nas Slava.

## V PLAMENIH VES ŽARI BALKAN...

V plamenih ves žari Balkan,  
blisk mečev seče tmine —  
v navdušen boj hiti Slovan  
nad klete dušmanine.

Hej, sokol Jug, kje tvoj konjič?  
Sinovi kje, sokoli?  
In zvezda Miloš Obilić  
ob carskem kje prestoli?

Zasužnjen, v sponah težkih — lev  
Slovan je dvignil glavo,  
začul je Vile gorske spev  
in šel za bojno slavo.

Oj kuku, lele! — pisk, vihar,  
vse ljute nam nevolje!  
Zajaši, Lazar, divni car,  
Na Kosovo zajaši Polje!

Sramote mi smo jedli kruh  
in pili žolč s solzami —  
Svobode car, slovanski duh,  
na boj gre zdaj pred nami.

Osvete ogenj plani v grod,  
junaški duh davnine,  
na bojni spremi nas pohod,  
ovenčaj s slavo sine!

Gre naša vojska ko vihar,  
kot meč, ki z gromom pada —  
vsi: Črnogorec, Srb, Bolgar,  
naprej do Carigrada!

## MARKOVANJE.

**T**akega življenja že dolgo ni bilo pri nas. Morda nikoli.

Vzkipela je kri tam doli na Balkanu in zavalovala je tudi naša.

Zakaj to je ena kri; ta kri so naše misli in naša čuvstva.

Skrij se sedaj, o smešno pero, ki si pred kratkim ločilo slovensko kri celo od hrvatske! Elementarne sile prirode se ne menijo za tvorbe človeških teorij.

Dečko poje: „Onamo, onamo“, deklica svira: „Šumi, Marica“.

Ulica in gostilna, privatni stan in javno shajališče, vse je polno slave jugoslovanske.

Dandanes se besede Jugoslovanstva ne ogibljejo niti tisti, ki dosle zanjo niso imeli mesta niti v glavi niti v srcu.

Čutimo, da se pere v potokih zmagovite slovanske krvi tudi naša sramota. Edino v medsebojnem klanju smo Slovani do sedaj beležili zmage; vse drugo so sto let bili le naši porazi.

Evropa se čudi uspehom naše enote. Bolgari in Srbi prezirajo vso nadri-modrost malenkostne sebičnosti; Srbija in Črna Gora rasteta v enem Srbstvu.

Za „Rdeči križ“ balkanskih držav je prispeval tudi ubogi Slovenec. Ženska in moški, mladenič in starec, bogataš in siromak, vsi so dali.

To ni le požrtvovalnost človekoljubja; to je požrtvovalnost slovanskega čuvstva.

Slava Vam, ki otirate bratovske solze!

Da se nam le iz sedanje oduševljenosti ne rodi iznova sramota!

Sramota naša bo namreč, če ostane naše sedanje visoko čuvstvo le val, ki veter ga prežene.

Ali se ne bo 90% vseh sedaj navdušenih in požrtvovalnih Slovencev za par tednov ali dni vrnilo v svojo staro letargijo, v svojo brezbriznost za vse, kar je onstran Kolpe?

Ali bodo hrvatsko-srbski listi v naših kavarnah še vedno redko čtivo redkih čitateljev?

Profesor, bodi jak v jugoslovanskih mislih in činih in — v besedah, v jeziku!

Če ne bomo vztrajali v svojem zanimanju, če ne bomo enako vneti za skupno kulturno delo miru, kakor smo sedaj ena duša v boju, je naš denar bil res le žrtva, t. j., minus v našem narodnem gospodarstvu.

\*

Kraljevič Marko je v svoji pečini zadel svojo sablo pod tram. Počasi, a stalno leze sabla iz pečine.

Ni se Rim sezidal v enem dnevu in ni v enem dnevu Markova sabla prilezla iz zemlje.

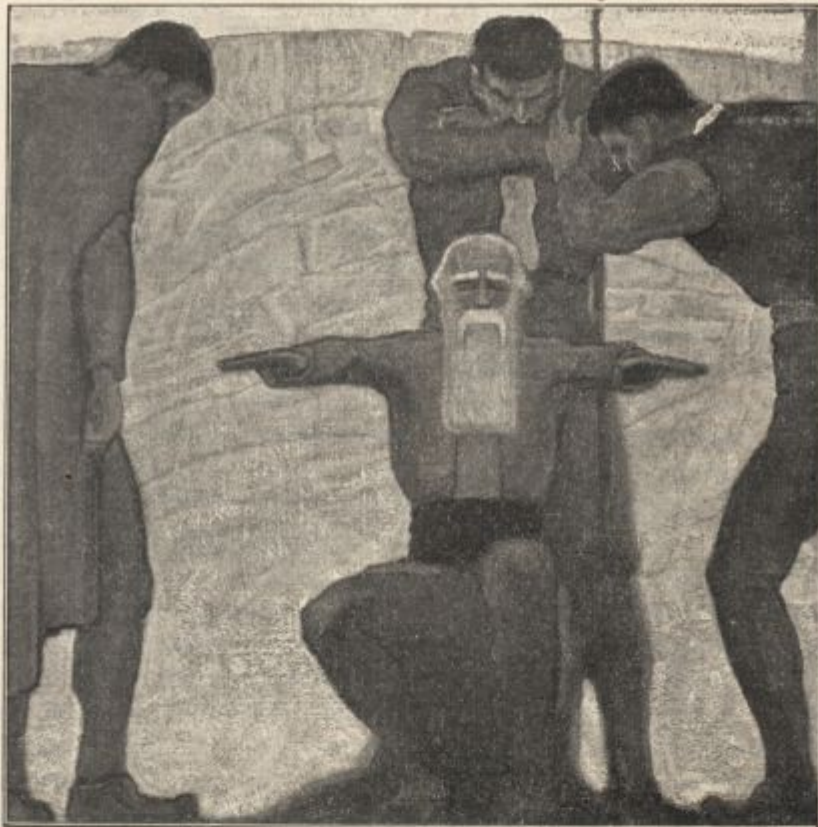
Zakaj nam tako modro svetujete, da je treba z združitvijo Slovencev in Hrvatov čakati nekih srečnih slučajev?

Da, hočemo potrpežljivi biti in čakati, a ne prekrizanih rok.

Vsak zasukaj marveč rokave in stori, kar in kolikor more!

To je Markova vera.





BABIČ: STARI JUG BOGDAN, OČE DEVETIH JUGOVIČEV,  
KOSOVSkih JUNAKOV.

IGO KAŠ:

## NA VOJNEM POHODU.

(SPOMINI.)

Solnce je že davno zašlo za večernimi gorami in dolino ob Bosni je kril mrak. Prišli smo na tesno mesto, kjer so pred nekaj dnevi Bošnjaki na levem bregu deroče reke z visokih grmovitih brd postreljali naše huzarje, kakor bežečo divjačino. Niti braniti se niso mogli!

Tu smo ugledali na desnem bregu Maglaj. Nad njim se dviguje orjaško obzidje starega gradu, čigar veliki stolp je mohl v megleni večer. Iz vseh dolin so se vlačile goste megle, ki so izginjale proti vzhodu.

Nasproti mestecu so nam odkazali prostor za ležišče. Skozi raztrgane meglene kope nad stolpi in zidovjem je svetila bleda luna.

Ta noč mi je bila najodurnejša, kar sem jih užil v Bosni. Ležišče je bilo nastlano z gnilo slamo, mokro in ostudno smrdečo. Vsak čas sem začutil vzduh mrličev, kajti mnogo poginulih živali in ubitih ljudi je ležalo okoli nas pod

milim nebom, na pol raztrganih od volkov, krogarjev in drugih roparic.

Ležem na slamo ali od gnusa nisem mogel zaspati; vendar sem se silil vsaj zadremati.

V bližini je monotonsko škripalo mlinsko kolo, in kadar sem truden odprl svoje oči, so gledali name stolpi in razvaline maglajskega gradu. Ob eni po polnoči pa smo se dvignili ter se nemudoma napotili v Žepče. Temna noč, pot ob Bosni reki povsem mlakužna. Vsakih deset korakov smo našli gnijoča trupla, ki so razprostirala omamljiv smrad. Bilo je težavno hoditi. Čez nekoliko časa krene pot za malim potokom ter nas vodi proti predelu nad Žepčami. Ko se je danilo, smo dospeli do prvih brdin. Tu smo lahko spoznali kraj, kjer so se bili naši bojevali z vstaši: bilo je bojišče pred Žepčami.

Koračil sem s svojim drugom nadporočnikom pred kompanijo. Razlagal sem mu: Glej,



tu so napredovali naši strelci, tu so imeli svoje topove, vidi se še gaz po mokrem tlaku itd. Videl sem vse pozorišče in pred mojimi očmi se je vršil iznova ves boj.

Na brdu na levi in na desni smo našli več palih in ustreljenih konj in celo oropanih mrtvecev, Bošnjakov, oropanih od lastnih rojakov.

Ob osmih zjutraj smo dospeli v Žepče, v ubožno selo v ozki dolini Bosne kraj reke. Razvaline nekdanje trdnjave se še danes vidijo.

Ležišče nam je bilo odkazano zunaj sela na turškem grobišču. Tu smo zvedeli, da se je vdala trdnjava Vranduk, ki zatvarja pot Bosne, mi pa da moramo kar naj brže proti Sarajevu.

Kraj Žepče je bil osamljen; le najubožnejši Turki in Španjolci (ime iz Španije izgnanih Židov) so ostali še v selu.

Mimo našega ležišča je tekla Bosna, za njo pa so se vzpenjale visoke gore in siva, gosta megla je podelala po dragah in votlinah.

Brez pomoči oboroženih pešcev, brez topov so poslali torej stotnijo konjenikov po ozki dolini, kjer ne more konj ne na desno ne na levo, — daleč, mnogo predaleč od glavne vojske naprej. Prebivalci so sprejeli vojake navidezno prijazno in konjeniki so jim verjeli. Nikdo ni vedel, da se od Sarajeva sem pripravlja skrajni odpor, boj po ožinah in brdinah, boj do zadnjega moža!

Štabni stotnik Milinković — poslej ministerialni rezident na Cetinju — ni hotel nikdar govoriti ali le čuti kaj o tem dnevu. Pripovedoval mi je marsikaj o svojih doživljajih, a kadar sem govoril o tem dnevu, ni črnil besedice več.

Ali zvedel sem nekoliko od dveh strani. Imel sem slugo iz Tešnja, ki je poslej v moji službi potoval z menoj po južnoistočni Bosni tja do Novega Pazara. Bil je mohamedanec, pisal se je Mamić. Pod Osmanom-pašo se je boril pri Plevni; poln ran je obležal. Kot ujetnik je došel na Rusko; v Odesi so ga izlečili in ga pustili v domovino.

Mamić tedaj je slučajno prišel nekega dne v Maglaj, kjer je čul, da napade avstrijska vojska Bosno, a da se ji hočejo Bošnjaki ustaviti. Videl je tudi, ko so prišli huzarji, videl, da so jih Bošnjaki prijateljski sprejeli ter da so veseli pozdravili stotnika Milinkovića, ki je prijazno občeval s prebivalci. Pa čul je tudi, da hočejo „katane“ pred Žepčami napasti in pregnati. Sklenjeno je bilo, da se Maglajčani poskrijejo po brdovju tik ceste in udarijo na vračajoče se konjenike. Ker ni maral biti izdajica pri svojih, — kot invaliden človek je bil miroljuben — se je

vrnil hitro v Tešanj. Tam je zvedel, kako se je posrečil zavratni napad.

Menda mi je pripovedoval isti Mamić, da so nekateri huzarji pribežali v Tešanj, kjer so jih meščanje prijazno sprejeli in jih poskrili. Ali se je to resnično zgodilo, nisem mogel dognati.

Očividec strašnega dogodka je bil neki otec frančiškan. Slučajno je stal z nekaterimi kristjani baš na desnem bregu Bosne, ko so ustaši izza vseh pečin in grmov tik ceste ljuto napadli huzarje. Presenečeni konjeniki so dirjali nazaj ob reki. Kristjani so jim klicali, naj prebredejo reko, da se rešijo. Zaman. Nihče jih ni razumel. Konjeniki so pač mislili, da so tudi ti sovražniki, in tako se je izvršila njih tragična usoda. Le nekaj se jih je prav čudežno rešilo, da so mogli poročati o svojem „izprehodu“, ki se je toli kratkovidno pričel in toli krvavo zaključil...

Popoldne 12. avgusta se mi je dovolilo, izvršiti prvo „bojno dejanje“. Naložil mi ga je podpolkovnik Raslić, blaga duša iz Otočca.

Iz nekega sela — Vitlac mu ime — gorsko gneždece je na zapadu od Žepč — so prišli krščanski prebivalci, ki so tožili, da so Turki oboroženi, sami pa da ne smejo nositi orožja. Prosili so nas, da vzamemo Turkom orožje, ker sicer si niti življenja niso svesti. Oddelek našega bataljona je moral iti tja, da razoroži Turčine. Ker sem se jaz prvi oglasil, da bi rad šel v Vitlac, je moral iti tudi moj nadporočnik s svojim vojem in voditi oba voja. Kako se je jezil! „Da se ponujaš! Lahko bi zdaj mirovali in počivali! Bog ve, kam pridemo,“ tako se je togotil, jaz pa sem bil vesel.

Ko smo dospeli v selo, so ljudje mirno delali po njivah in senožetih. Obkolili smo vasico. Povelje mi je bilo, da postojim na brdu pred vasjo in da stražim vse pote okoli sela; prvi voj pa je koračil v selo in je po turških kočah iskal orožja. Zaplenili so le nekoliko starih pušk na kamen — starinskih kresalk, nekoliko rjastih mečev in handžarjev ter se nevoljni vrnili k meni. Jaz pa sem se med tem časom bavil — saj je bilo vse mirno — z botaniko in sem si nabral jesenskih cvetlic *Gentiana ciliata* in *Asclepiadea*, *Calluna vulgaris* in drugih — ter jih shranil v torbici na sablji. — Ko smo se vračali, se mi je rogal nadporočnik:

„Tu imaš zdaj svoj arzenal! — Sramovati se moram! Teh cepcev nam je treba!“

Jaz pa sem se smejal. Moje prvo bojno dejanje! Plen sicer ni bil kaj vreden, ali ta bojna ekspedicija, ki nam je vzela popoldne, je bila vsekakor lep izprehod po krasnem gorovju.



Ko smo se zvečer vrnili z gorovja v ležišče — šatorov nismo imeli — je gledal blede mesec otožno na dolino in selo Žepče; videlo se mi je kakor začarana mala trdnjava.

Utrujen in zadovoljen ležem na slamo, ki mi jo je pripravil pod listnato streho moj sluga, in skoro zaspim. Opolnoči pa me je zbudil pogovor pri podpolkovniku. „Kaj pa je?“ — vprašam. — „Ne vem,“ odgovori mi nadlovec; — „kaj nujnega bo gotovo!“

Malo pred polnočjo je prišlo povelje, da se naj čim hitreje vzdignemo in odrinemo do kraja „Han-Kompanija“, da se spojimo še 14. avgusta z onim oddelkom, ki stoji pri Travniku. To je bilo potovanje za dva dni. Ob 4. zjutraj moramo biti pripravljene za odhod. Še malo počinka — in napočila je zora in naš bataljon se je skupil.

Nebo je bilo jasno, ko smo se napotili, samo na visočinah zelenih gora so visele svetle megle. Dolina se je kmalu skrčila. Ni bilo prostora več nego šumeči reki in ozki stezi. Na desni in na levi so štrlele in se vzpenjale nedovidne skaline in goščave gore. Ne vidiš drugega nego nebo nad seboj in reko tik pota, ob straneh pa pečine in zelene šume.

Pol ure po poldne smo dospeli pred Vranduk. Jako smo se utrudili po teh zvutih otlinah, ki si jih je napravila reka med gorami. — Po „večerji“ smo odkorakali dalje, da prispemo do Zenice. Daleč je to, ali bili smo veseli, da pridemo končno v prvo vrsto vse vojske.

Trdnjavica Vranduk leži kaj ugodno. Čudil sem se tej orjaški zgradbi, ki zabranjuje vso dolino in pogorski pot kraj Bosne. V dolini šume skozi ozko drago bobneči valovi Bosne in grme med pečinami — na vrhu holma, kamor vodi cesta, pa gospodarji starinski, deloma razrušeni grad. No, naši vojaki — bil je 47. pešpolk — so naglo obkročili to trdnjavo, o kateri se je reklo, da je ni moči prijeti. Pomikajoč se po bregih in dolih, smo bili hitro tik nje, in pot je bila prosta, dasi bi jo bili ustaši izlahka branili. Izza orjaškega obzidja vodi pot mimo par hiš na drugi strani zopet navzdol v dolino. Precej hitro smo se pomikali dalje. Ščip nam je svetil, ko smo prišli v ležišče pred Zenico. To je bil hud dvojen marš od štirih zaran do devetih zvečer!

Na nekem vrtu, polnem krasnih sliv in češpelj, smo legli. Hrane še ni bilo za nami, zato smo si napravili ogenj in kurili, da je bilo veselje. Pekli smo si koruzo, ki smo jo „našli“ spotoma, in jedli zelene slive, ki so nam visele nad glavami.

Našel sem tukaj nekaj domačinov v 47. pešpolku in se pogovarjal z njimi, dokler bi ne prišel voz s kruhom. A ni bil hleb, nego „Zwieback“, in tudi ta celo plesniv. Brzo si pomoremo, krtačo sem! Očistimo vsak svoj kos in dobro je, bolje vsekakor ko nič. Zobje so škripali, ali želodec je dragovoljno sprejel vse, kar se mu je predalo.

Nekoliko časa se še pogovarjamo — tedaj pa vsak na svojem mestu zadremlje in zaspil.

Dne 14. zaran gremo proti Han-Vitezu. Zapustimo dolino Bosne in se napotimo proti večeru. Dolga je bila pot preko visokega brda in solnce je silno žgalo na nas. Ko pridemo zopet v dolino, se nam prikaže celo drugačna okolica: mnoge lepe vasi in kaj prijazni domovi nas pozdravljajo izza izbornega zelenja dobro oskrbljene zemljišča. Kamorkoli se ozreš, prijazen pogled! Preko Banjeluke in Travnika je prišla laže evropska kultura v Bosno kakor po dolini Bosnereke. V tej okolici ravno ni mnogo Turčinov. In to se je sedaj kaj lepo pokazalo v gradbi zemljišča in vasi. Mislili smo, da smo Bog ve kje na Štajerskem, in jako milo nam je bilo.

Dol, v katerem smo počivali popoldne, je bil dosti prijazen in dobro obljuden. Vsi griči v okolici so lepo obdelani in bele hišice se svetijo izmed zelenih sadonosnikov in cvetočih vrtov.

Tukaj smo prejeli povelja za nadaljnje napredovanje. Na istem mestu je stopil k nam oddelek one divizije, ki je prišla preko Banjeluke (poveljnik nadvojvoda Ivan). En oddelek se je ločil od nas v Zenici, da se pomiče pod poveljem fmz. Tegetthoffa ob Bosni do severne strani Sarajeva. „Na jugoiztoku Busovače, na predelu „Bjelalovac“ so se ugnezdile mnoge čete ustaške — pravijo javljenja naših patrol. Moramo jih prijeti kar najbrže. Zato moramo jutri 15. v treh oddelkih priti v okraj busovački.“

15. avgusta tedaj, rano, se napotimo. Lepo je sijalo solnce. Pred Busovačo nam pridejo tamošnji kristjani nasproti. Velik in krasen obok je bil postavljen pred selom in z banderi in v prazniški obleki dospejo Bošnjaci, da nas sprejmejo in da vidijo vojevodo Filipovića!

Na večer — bil sem „v službi“ — sedel sem v mesečnem svitu — na nekem turškem nadgrobniku, ki se je bil zvrnil. Okoli mene so ležali naši vojaki v mirnem spanju. Po višinah na desni in levi sem videl stražne ognje postranskih oddelkov. In samo nekoliko kilometrov pred nami se svetijo ognjišča ustašev na dolgem pogorju, ki se prostira preko ceste do Zojničke Čuprije in čez katero vodi med gostimi šumami cesta do omenjenega sela.



Jutri tedaj se bomo bili, sem si mislil. Naš bataljon vodi prvo stražo. Nekako čudno mi je bilo pri srcu, če sem pogledal do tistih hribov, kjer so stali sovražniki, in vendar sem bil v srcu vesel, da nekaj novega doživim in se bojujem. O naši zmagi niti dvomil nisem — to se zna. Samo negotovost našega stanja mi je vznemirjala prsi in mi zbujala razne misli. V mesečini napišem dva lista, ju zavijem v papir in za beležim: „Po moji smrti naj se oddaša“.

Potem se naslonim na mrzli kamen in pozkušam malo počivati — a zaspati nisem hotel.

Svane dan, 16 avgust. Jutro je bilo vedro, nebo jasno. Naloga skrajnih oddelkov je bila, brzo sovražnike obkoliti; ali zemljišče je ondi jako težavno in le počasi so čete napredovale. Zato se je srednji oddelek moral polagoma po cesti in poleg ceste pomikati. Proti osmi uri na jutro še-le odrinemo iz Busovače. Ob osmih začujemo topove bobneti na levi strani. Z neke višine nad predelom tudi ustaši zapalijo nekolkokrat svoje topove, ali skoro utihnejo; čuje se samo pokanje pušk. Bilo je že devet, ko zadenejo mi, srednja kolona na neprijatelja, ki se je postavil preko ceste na izhodu neke ožine. Dve kompaniji se razpustita proti sovražniku, mi smo rezerva, ali kmalu tudi v boju. Takrat sem čul prvokrat žvižgati krogle. Ležali smo v jarku pri mali koči tik ceste. Z bližnjega hriba izza vsakega drevesa se je bliskalo; pa nam ni mnogo škodilo. — Ker pa ni bilo moči, ugledati in dobro videti zakrite sovražnike, smo streljali na blisk in dim; za tem je moral tičati strelec. Ni prestalo četrte ure, ko pridejo nekateri naših ljudi in privedejo ujetih konj nasprotnikovih. Tudi ranjenih so prinesli in v omenjeni mali koči je stal naš zdravnik ter obvezoval ranjence.

Ali to je bil samo početek. Ko se tudi mi napotimo naprej — seveda ne po cesti nego na desni in levi raztrošeni — „na korak momak od momka“ — kakor pri vežbanju, sem videl palih ustašev.

Veliki ljudje so bili z obrito glavo, le na vrhu je imel vsak šop rdečeplavih las — bili so to Arnavti. Prvo postajo — prav nesrečno so se bili postavili, so izgubili pri prvem boju; pa potem so se čvrsto branili. Brzo so nasekali drevesa ter jih postavili v zaseke in ta boj po gosti šumi je bil jako neprijeten, ker nismo mogli ostro prijeti nasprotnika. Imeli smo tudi povelje, se le počasi pomikati naprej in le na daleko streljati na nasprotnika. Naša kompanija je šla ob cesti — na desni in levi skoz goščave. Zato smo torej nekoliko zaostali — samo da smo

nasprotniku zabranili, da ne more prodreti, kar bi se mu itak težko bilo posrečilo.

Kako se borijo drugi oddelki, nismo nič videli; samo to smo opazili, da se nasprotnik vedno pomiče nazaj, dokler se ni celoma spustil v beg; tu pa tam so še streljali nekateri na nas.

Opoldne pridejo naše čete na mesto, kjer so ustaši imeli tabor. Ko so se z brdovja pomaknili in tukaj hoteli počiti, so jih zasačili topovi desne kolone. Ležalo je tukaj vsakojakega orožja, puške, handžari, rdeče torbe polne municije in suhorja, med temi množina mrtvih in ranjenih, za koje so hitro poskrbeli naši zdravniki. Oni trdi suhi kruh, ki je ležal sem ter tja, smo pobirali mimogrede, le kar je ležalo v krvi in bilo krvavo, smo puščali. „Kruh je vselej kaj vreden“ — se pravi — in napolnil sem si žepe. Gotovo je ta kruh prišel iz turških magazinov. Dan na dan se nam je bolj dozdevalo, da tudi turško orožje služi ustašem.

Dve uri popoldne. Nikjer se ne branijo več. Čete, ki so se med bojem po goščavah razkropile, se skupijo in skoro se pomičejo po cesti proti „Zojnički Čupriji“ dolge kolone pešcev in topničarstva. Proti večeru pa nas nadlegujejo z brdovja na levi ceste razpršene neprijateljske čete. Moramo jih pregnati. Ko se naš zapovednik ozira, koga bi poslal, slučajno dvignem sabljo na visoko. — „Dobro,“ — reče — „četrte kompanije dva voja, da zasledujeta neprijatelja. Lajtnant K. ž njim. Brzo!“ — Tedaj pa je moral zopet moj nadporočnik z menoj — in s klicem „za mnomo!“ kreneva od ceste na brda.

Ko pridemo do nekega ržišča — rž je bila jako visoka — nas sprejmejo kaj ognjevito — s puškami — seveda so preko nas streljali, ker bili smo se že na tri sto korakov približali, ko so nas ugledali. Mi ležemo in se po zemljišču ogledamo. Onkraj njive je stalo nekoliko hišic in med temi debeli hrastovi. Tu so se vgnezdili ustaši. Mislim, da smem delati, kar se mi zdi koristno, in hočem preiti njivo; ali zdaj se oglasi nadporočnik: „Zapovedujem jaz!“ — „Pojdite!“ Pri tem poča cela množina pušk in preko nas kar najlepše zažvižgajo in pofrcijo goste krogle, in naš nadporočnik se prekucne in se rani — ne vem kako — na kolenu, da mu kri teče po nogi. Ko priskočijo ljudje — viknem jaz: Tako, zdaj grem jaz s svojimi nad neprijatelja. Dva roja naj zasedeta kuće. Jaz se skoro vrnem in brzo se prerijemo skozi visoko rž. Ali zdaj nas ne pričakajo — enkrat, dvakrat še izpalijo svoje puške v zrak ter se razprše preko griča. Ko pridemo na prosto, da moremo streljati, vidimo še



posamezne frčati čez njive; ali ni bilo mogoče dobro pomeriti nanje. Samo enemu konjeniku je bil obstreljen konj, a on sam je ušel. Na vrtu ni od neprijatelja ne sluha ne duha.

Za hišami se skupimo, patrole sem še poslal za bežečimi; ali javijo mi, da je neprijatelj „posve izginuo“. Gremo proti selu, kjer so počivali drugi z ranjenim in obvezanim nadporočnikom. Tedaj pa se prikažejo iz sela naprej častitljivi starci, možje, žene in deca in koračijo proti meni in neki serec mi govori v imenu vseh: „Vdajamo se cesarju vašemu, samo ne kvarite nam našega imetja!“ Rečem mu, da smo prišli kot prijatelji — in da so streljali na nas iz hiš! To je pač zlo dejanje! — Rotili so se, da so oni ljudje tujci in da so proti njihovi volji palili na nas; ali zdaj so ubežali — in brez nevarnosti moremo iti v vas.

Govorim jim samo, naj se vrnejo v svoje hiše; vrata in okna morajo biti zaprta; ako se kjerkoli pokaže neprijateljsko vedenje, zapalimo jim vse hiše in jih pobijemo — „Evo, vidiš, ima ovdje više od stotine vojnika — koji samo čakaju, da jim zapovjedam, što treba — ako treba!“ Vrnejo se v hiše. Zdaj pride nadporočnik — in javim mu, kaj sem ukrenil. Nekateri so mu hoteli poljubiti roko in potem še nas blagoslavlajo: „Bog vam daj sreću i Bog s vama“ — poskrijejo se po hišah, ko stavimo v red oba voja. Tako je potem bilo pri vsaki vasi, kjer smo prošli. Povsodi se nam klanjajo in vičejo: „I mi smo vašega cara,“ in mi jim zagotavljamo, da smo došli kot prijatelji a ne kot sovražniki, kakor so čuli iz Sarajeva.

Pred zadnjo vasico prejmem zapoved, da še nekoliko naprej pregledam zemljišče in da potem krenem na cesto, koder zvečer gotovo pridejo naše čete.

Skoro se mrači. Poleg zelene livade na kraju goste šume koračimo proti nekemu potoku; tedaj slišimo za gostimi vrbami in topoli brzo streljanje. Kaj pa je to? — Jaz sem neprijatelju za hrbtom! — „Ajde! Sa mnom!“ vičem. In pohitimo v gosto šumo — trikrat preidemo potok, ki nam je segal ravno do ledij. Pred nami lete patrolje, da si pregledajo, kaj da je, in za njimi mi.

Zdaj pride nadporočnik s svojim vojem in vpraša, kaj da je. — „Strelja se pred nami,“ odgovorim. — „To pa še ni vzrok, tako slepo v gosto šumo leteti. In ljudje so zdaj do vrata mokri; prvo je, da se zna, kaj se godi, — in potem...“ V tem hipu se vrnejo nekateri ljudje, ki sem jih poslal naprej, in javijo, da zadnje hiše sela Turčini drže in branijo.

Zdaj ni bilo počitka več — naprej! Pa ko prispejemo do hiš, je bilo vse končano. Turki so ležali pobiti na tleh. Enajst jih je bilo v kući in ko ena stotnija preko ceste na neki njivi postoji in počiva, počnejo streljati na njo. To je povzročilo naval na hišo, v katero so se umaknili, in smrt brezumnih fanatikov. Ne daleko od tega mesta najdemo druga dva voja naše kompanije s stotnikom, ki nam vsi čestitajo, — ne vem na čem.

Stal sem še s svojim vojem poleg cestnega jarka, ko korači mimo 47. pešpolk. Vsi so oprášeni, da jih niti poznati ni moči. Ali vsekakor sem spoznal nekoliko domačinov: „Kam pa?“ zapitam. — „Na straže,“ mi odgovarjajo. Izmed prašne megle, ki objema polk, vikne nekdo: „K., jaz še živim! Jutri se vidiva!“ — „Dobro!“ — si mislim; to se lahko reče, pa kdo more to vedeti danes?

Okoli devete ure se vrnemo s kompanijo v ležišče na Zojnici. Sprejeli so nas veseli. Jesti so imeli vse polno. Mene samega je čakala pečena goska in na ražnju pečenega mesa za pet mlatičev! Tudi za momke naših dveh vojev je bilo obilo pripravljenega.

In ko smo ukrotili glad in ugasili žejo — nečem citirati Homerja — vsak je pripovedoval o svojih hrabrih činih, vsak je bil delija (junak) prve vrste. Kako izvrstno so se vsi bojevali! Najmanj desetkrat močnejši sovražnik je bil posekan, uničen, prognan. Ujetega ni bilo. — A v resnici čudil sem se nekemu nadporočniku, kojega obleka je bila povsem krvava. V boju po goščavi je dostikrat uporabil svoj revolver in svojo sabljo — prsi na prsi z neprijateljem se je boril... In jaz — jaz nisem storil skoro nič posebnega! Bil sem nejevoljen in skoro se podam pod utico, ki so jo zgradili iz zelenih vej naši sluge in nastlali s suho slamo.

Ko drugo jutro stopim iz zelenega šatora — glej čudo! Vse ležišče je bilo, kakor da je snežilo. Kaj pa je to? Storim nekoliko korakov naprej, vse leti za menoj: perje je bilo snoči zaklanih gosi, ki jih tu na stotine redijo — in ki so morale pustiti lepo, belo fojničko življenje za naše gladne trebuhe.

Zna se, da sem od včerajšnje gosi še imel lep zajtrk, prav slastna je bila pečenka, celo če se pomisli, da že dolgo časa taka roba ni prišla na moje zobe.

„Danas pojdemo proti Blažuju. Najbrže nas bodo ustaši tudi danas pričakali. No — usoda jim je gotova.“ — Toliko sem zapisal v svoj dnevnik.



In res je bila prilika taka, da smo se morali nadejati, da bodo dobili pomoči iz Sarajeva in da še poizkusijo enkrat pred glavnim mestom bojno srečo. Tedaj zopet odrinemo v treh oddelkih. Naš bataljon (31. lovski) bil je urejen pri levem oddelku, ki mu na čelu korači 47. pešpolk — moji domačini. 27. polk je marširal po cesti z glavno četo. Kateri so bili pri desnem oddelku, nisem zabeležil — popisujem le to, kar sem sam videl, čul, doživel.

Od Kiseljaka, kjer so nam iz početka branili piti slatino, bila bi lahko otrovana, ker teče v krit bazen, — iz tega ljubega kraja krenemo po odurnem potu proti gorovju. Bilo je sicer lepo potovanje s krasnimi razgledi na vse strani. Bil sem pri zadnji straži. V tej okolici je bilo sadje že zrelo. Vročina je bila že predpoldne strašanska in „skoro bi bili žeje umrli“. Tedaj pa ljudje počnejo nabirati sadje, ki je tako ugodno viselo po vejah — in si gasiti žeje, da smo imeli mnogo muke, jih spraviti naprej. Vidi se, žeja je največja ovira pri maršu. Zapovednik mi zakliče, naj strogo gledam, da se tudi pri počitku ljudje ne dotaknejo sadja. Usojal sem si reči, da so ljudje že vsled žeje celo utrujeni, ker ni bilo v Kiseljaku dovoljeno, piti vode — in zdaj ni nikjer vrelca. On pa tiho odjaše.

Pri ubornem selu Vela pridemo do treh vrelcev. Tu počivamo. Ker se je reklo, da bomo več časa tu postali, se podam k domačinom. Ravno pripeljejo dva Turčina z orožjem. Pa bila je zapoved, da je vsakega, ki se najde z orožjem, na mestu ustreliti. Mnogokateri naših vojakov, ki so samo nekoliko šli na stran od čete, so izgubili življenje po ustaših, ki so prežali po goščah. Ujeta se dovedeta do zapovednika, in ker sem bil v bližini, sem tolmačil. Kratka sodba..., obsojenca povedejo v stran na neko njivo. Ne daleko od njih sem stal z znanci, ko sta stala drug pri drugem, da sprejmeta exempli gratia zaslužen — ali res zaslužen? ne vem

— kazen. Na zapoved „Feuer!“ skoči na levi stoječi Turčin hitro za onega, ki mu je stal na desni in ki je bil kristjan, kakor smo skoro zvedeli — seveda je že dobil svoje krogle in se je zgrudil na hriščanina. — Nikdar več nisem pogledal take eksekucije.

Ko pridemo na nadaljnem potovanju v Orahovico, smo imeli krasen razgled. Ono selo je nad 800 m visoko. Proti severu se v bližini vidi malo hribovje, a za njim se vzpenjajo visoke, pleše gore do sinjega neba; proti jugu pa se prostira ravnica Bosne reke od „Vrela Bosne“ do Ilidža.

„Ustaši se ne ustavljajo več. Baš smo jih včeraj dobro poučili. Turki beže. Mislili smo bili, da nas pričakajo po teh brdih. Morebiti se še ustavijo; mi stojimo na višini, pred katero se vzdiguje predel s turško karavlo (stražnico).“ — Toliko moj dnevnik.

Nismo imeli boja. Proti večeru dospemo pri Pločah v dolino in koračimo proti Blažuju.

Prihod v kraj, ki nam je bil odkazan v ležišče, je bil kaj žalosten. Vojska je zadnjih dni po vremenu, po nasilnih marših mnogo trpela — in bila je slabo obskrbljena z živežem. Kdor je bil z nami, to dobro ve. Posebno trdo je bilo za 27. polk, ki je šel sicer po prašni cesti, pa našel ni vode. — Pred Blažujem postanemo. — 47. polk pojde na stražo proti vzhodu, proti Sarajevu. Drugi oddelki se razdele na vse kraje na straže. Ker lahko bi bilo, da so se ustaši med gorami poskrili in z novimi združili ter bi nas mogli vznemirjati.

Tako sta prešla ta dva dneva — dan bje-lalovski in potni dan preko gorovja. Tudi naše moči so se do skrajnega izrabile. Zato se je 18. avgust dal počitku. In še le dne 19. se nam je posrečilo, ko smo se bojevali od 6. zaran do popoldne — da si osvojimo glavno mesto Bosne Sarajeva.

RADIVOJ PETERLIN-PETRUŠKA:

## BUDNICA.

Noč že skriva se za gore,  
zbudi se, oj, zbudi,  
mrak kopni v dolinah tudi,  
zbudi se, oj, zbudi!

Beli dan zre skozi okno,  
vstani, draga, vstani,  
solnce šeta po poljani,  
vstani, draga, vstani!

Dolgo te že zunaj čakam,  
pridi venkaj, pridi,  
da oko te zopet vidi,  
pridi venkaj, pridi!

Dobro jutro! Vendar enkrat,  
ah, kako si lepa;  
ne nagledam se te zlepa,  
ko tako si lepa. —





LJUBA BABIČ: GORNJA MAHALA (JAJCE).

JOSIP PREMK:

## V POSLEDNJIH PLAMENIH.

V Repnikovi delavnici je bilo tiho kakor vedno, kadar je kipar odložil dleto ali ogrnil z mokro ogrinjačo kak ilovičast osnutek in se potem zagledal v različne kipe, ki so stali na večjih in manjših podstavkih kakor žive slike Repnikovega umetniškega stremljenja. Tistikrat pa ni Repnik končal nikakega — sicer je stal tam na sredi delavnice nekak osnutek, še ves v grobih in nejasnih črtah in oblikah, da se ni vedelo, kaj misli ustvariti, ali prah na njem je pričal, da ga je pustil kipar popolnoma v nemar. In tudi ilovica v širokem zaboju je bila že vsa suha in razpokana, dolgočasje se je vlačilo po vsej delavnici in na Repnikovo dušo je legala ta puščoba kakor težka mōra, in to tembolj, ker je v svoji delavnici že od nekdaj ljubil tisti živahni nered, ki ga povzroča le strastno delo. V

tistem neredu ni bilo nič dolgočasnega. Milivoju Repniku se je celo zdelo, da diha iz vsega sila in svežost, ki se mu je zadnji čas popolnoma odtujila. Od početka je mislil, da je vzrok temu dolgočasna delavnica, kamor je sijalo solnce le popoldne, in še to čisto narahlo kakor skozi zaveso, drugače pa je bila skoro podobna hladni kleti in brez dvoma je nekdaj tudi služil prostor v to; strop je bil obokan in pozimi vlažen; nizka, z železjem zamrežena okna čisto pod stropom, da je videl Milivoj Repnik samo noge mimo-idočih, zakaj petnajst kamenitih stopnic je vodilo iz veže nizdol v njegovo delavnico. Svoje čemerno, skoro bolno razpoloženje in vso svojo nevoljo in nezadovoljnost je pripisoval edino tistim mračnim stenam, ki so se mu zdele posebno v mraku kakor prostorna rodbinska grob-



nica. Zato je sklenil že več kakor pred pol letom, da zapusti ta žalostni prostor in se preseli drugam, kjer bo več solnca in luči in ne bodo imele te žalostne misli prilike, prihajati tako pogosto v posete. Tako je sklenil, a ostalo je samo pri sklepu; zvečer se je odločil, a drugo jutro se je napotil naravnost v staro delavnico in ni mu prišlo niti na misel, da bi si ogledal kak pripravnejši prostor. Še-le ko je stopal nizdol po tistih kamenitih, mračnih stopnicah in ga je obvel hlad vlažnih sten, se mu je zopet zahotelo proč, daleč proč, tja nekam v tople solnčne kraje, kjer bi ga pozdravilo čisto novo življenje in bi mu nikoli ne bilo treba misliti na te žalostne dni. A ostal je vendar, kajti spominjal se je natanko, da je bilo nekdanj prav v tej delavnici vse drugače... To je bilo takrat, ko je prišel iz tujine in je najel ta skromni prostor, ki se mu je zdel tako poln nekega zagonetnega miru, da ga je vzljubil kakor najbogatejši atelier.

Pred dvema letoma je bilo to, prav tako na jesen, ko se je pripeljal Milivoj Repnik na domači kolodvor, kjer sta ga pričakovala kipar Topolavec in Repnikova ljubica Elza. Repnik se je nekoliko začudil, ko je zagledal Elzo v Topolavčevi družbi; Topolavec je bil sicer znan kot penat človek, a umetnost je zastopal bolj s svojo ženialno zvezano kravato; Elza pa že od nekdanj ni ljubila takih ljudi. Mogoče, da je vplival nanjo tudi nekoliko Repnik, da je bila naposled v vsem čisto njegovih misli, a vsekakor je imela tudi sama mnogo lepih in zrelih nazorov. Zato se je Milivoj Repnik začudil, a to začudenje ga je kmalu minilo, ko je spoznal, da mu je še vsa vdana in zvesta, kakor pred tremi leti, ko se je od nje poslovil in odšel v tujino.

Zopet so mu sijali srečni dnevi, dasi je imel s svojo umetnostjo pravzaprav težave, kajti prodal je malo, toda tolažil se je s tem, da ga ljudje ne razumejo; iste misli je bila tudi Elza, in to mu je bilo že v večje zadoščenje. Da bi izdeloval tiste brezizrazne kipce kakor Topolavec in njegovi prijatelji, se mu je zdelo sramotno, a mimo njegovih del so hodili ljudje kakor mimo človeka, ki jih ogovarja v tujem jeziku. Zgodilo se je sicer, da so prišli tudi zanj trenotki malodušja, ko je nekako s strahom gledal v svojo bodočnost, a zavest, da hodi zvesto edino tisto pot, ki mu jo nareka srce, ga je potrdila v veri, da je njegovo stremljenje pravo in končno vendar doseže svoj cilj in priznanje. Z neutrudljivo silo je ustvarjal baš tiste dni, ko je prestrašila njegove misli nepričakovana slutnja, da se ohlaja tudi Elzina ljubezen in ostane naposled mogoče

popolnoma sam sredi boja in trpljenja. Od početka je sicer dvomil, dasi je jasno opazal njeno hladnost, pripisoval je vse le kakemu dogodku, o katerem deklica molči, a ko je pozneje zvedel po znancih, da jo snubi kipar Topolavec, se je razveselil, kajti takega nasprotnika se ni bal. Elzo je poznal in ji zaupal toliko, da ji ni Topolavca nikoli omenil, a ko je pričela opuščati večerne izprehode, je zaslutil, da se je v svoji trdni veri in zaupanju prevaral. In s to slutnjo se je naselila v njegovi delavnici tista puščoba in dolgočasje, ki ga ni prej nikoli opazil. Delal je sicer še vedno, včasih se mu je zahotelo s čudno silo, da bi ustvaril kaj izvanrednega in dokazal ljudem, njemu in njej, kako bogata je njegova duša, a ostalo je vse pri osnutkih, dovršil ni ničesar več.

Tako je dočakal tisti dan, ko mu je Elza razložila pismo, kako in zakaj je njuna ljubezen nemogoča. Zelo ljubeznivo je bilo tisto pismo, polno toplih besed, hvale in priznanja njegovi umetnosti, a naposled je izzvenelo tako nekako, kakor bi se Elza bala bede in lakote.

Milivoj Repnik je prebral pismo z največjo paznostjo in si naposled priznal, da ima Elza prav. Zganil je zopet beli list in ga položil pod star portret, od koder ga ni izvelkel nikdar več.

Malo tednov potem je bila poroka. Repnik je ni videl, ker je ležal v delavnici na tistem starem divanu in gledal v črnikasti strop, kakor da pričakuje od tam gori razrešitve teh čudnih človeških potov. Ako je pomislil, da je vse le res, da ga je premagal Topolavec in da je Elza pozabila na vse mlado navdušenje, se mu je zahotelo, da bi z enim samim udarcem razpršil v nič vso to vesoljno laž... Bil je sicer prepričan, da je postala žrtev razmer in tudi tega se je zavedal, da je njegov cilj še daleč, ako ga sploh kdaj doseže, toda njene malodušnosti ni mogel razumeti. Saj ga je mnogokrat v trenotkih, ko je omagoval on, izpodbujala tako goreče, kakor da se hoče sama ovenčati z lovorom, a sedaj poda roko Topolavcu, ki je najplitvejši izmed vseh.

Milivoj Repnik je stal kakor na razpotju. Vedel je sicer dobro, da ne bo v njem nikdar toliko nemoči, da bi zapustil svojo dosedanjo strmo pot in krenil morda za Topolavcem, a da bi podil svoje upe še dalje v nebotične višave, se mu je zdelo tudi skoro nesmiselno, dasi se je te misli v trenotkih moči in poguma globoko sramoval. Toda taki trenotki so prihajali k njemu le redkokdaj, dnevi so mu potekali enakomerno, brez vsakega življenja, kakor živemu mrtvecu,



samo enkrat se je še zgodilo, da se je nasmehnil kakor vedno, kadar je zasnoval kako veliko delo.

To se je zgodilo pred štirinajstimi dnevi, ko so bile razpisane tri nagrade za tri najboljše načrte spomeniku umrlega pesnika. Milivoj Repnik se je brugal za vse skupaj bore malo, ni mu bilo niti do nagrade niti do izdelovanja spomenika, a vendar se je natančno informiral o možeh, ki so bili v presojevalni komisiji. Poznal je vse, celo eden njegovih sošolcev je bil med njimi in Bog ve kako in zakaj ni imel prej miru, da se je odločil predložiti tudi on svoj načrt. Samo en večer je premišljeval kako in kaj, čudne misli so se podile takrat preko njegovih možgan, a ko je bila drugi dan risba gotova, je bil zadovoljen in je vedel, da ga nikdo ne prekosi: tropa duhov je bežala skozi večnost, najizrazitejši je bil zadnji, dasi že ves nekako prevzet od zagonetne posmrtnosti, vendar podoben umrlemu pesniku, ki je privijal k sebi z desnico svojo boginjo, z levico pa kazal na čas, ki je večen stvarnik in morilec. Obraz tiste boginje je bil Elzin obraz in kipar Milivoj Repnik je bil z načrtom silno zadovoljen vse do zadnjega dne, ko se je globoko pokesal, da se je udeležil konkurence.

Zvedel je, da je kipar Topolavec za nocojšnji večer na svoj dom povabil obilo gostov, kjer bodo pokale šampanjke na čast njegovi mladi ženi Elzi, ki jutri goduje. Tako se je vsaj govorilo, Peter Repnik pa je vedel, da so povabljeni vsi tisti gospodje, ki presojujejo načrte za spomenik in morajo jutri izraziti svoje mnenje.

Zato je ležal v svoji delavnici poln srda in zaničevanja do vsega...

Mrak je silil skozi majhno okno in od kotov so se zgrinjale po tleh in stenah mračne sence, ko je v Milivoju Repniku naposled vendar dozorel sklep, da stori, kakor je nameraval že ves dan.

Načrti so bili razstavljeni prav tam, kjer so drugače razstavljali kiparji in slikarji, in Milivoj Repnik je imel ključ.

Še je nekoliko postal, kakor da se še vedno ni trdno odločil, nato je pogledal na okno, ki je že popolnoma stemnelo, in odšel enakomerno kašljaje gori po stopnicah.

Hodil je po stranskih ulicah, kakor da ima v mislih Bog ve kak zločin, počasi in sključeno ter se venomer prijemal za prsi, dokler ni obstal pred neko rumeno hišo, kjer je izginil v vežo — —

Ko je zopet stopil na cesto, je bila že popolna noč, hladna in čisto jesenska. Milivoj Repnik se je tresel po vseh udih kakor mrzliččen, dasi ni občutil skoro nikakega mraza, kajti v sencih ga je tiščalo in peklo nekaj silno vročega, zdaj-

pazdaj je celo začutil, da mu je zdrknila po hrbtu mrzla potna kaplja, trepalnice pa so mu bile težke in v prsih je čutil tesnobo, kakor da mu pomanjkuje zraka. Poleg vsega tega pa ga je omamljal neki tako čuden občutek, da se je skoro prestrašil, ko se je ozrl na zavitek, ki ga je stiskal pod pazduho. Ali je storil kaj nepoštenega? Ne, te zavesti ni imel, ampak globoko v srcu mu je kipel nekaj, česar Milivoj Repnik sam ni razumel. Čutil je, da bi moral ravnati drugače — toda kako in zaradi koga? Takrat je posvetil v njegovo dušo žarek iz tistih srečnih preteklih dni in v enem hipu se je zavedal vsega in je razumel vse...

Ulica je bila tiha in dolgočasna. Milivoj Repnik se je naslonil ob zid in krčevito stisnil k sebi papirnat zavitek. Glava mu je postajala težka in na pljučih je čutil nekaj silno zatohlega, da je dihal s široko odprtimi usti. Skoro v curku so mu tekle po obrazu znojne kaplje in ko je potegnil z roko preko čela, je začutil, da so hladne, kakor da ga je nekdo oškropil z vodo. Gledal je pred se, a misliti pravzaprav ni mogel ničesar, vse mu je šumelo preko možgan tako nejasno in mračno, da ni mogel iz tistega vrvenja odbrati niti ene jasne slike, ob kateri bi se odpočile njegove trudne misli.

Potem je zavil po temni ozki ulici proti svojemu stanovanju, ki je bilo čisto na kraju mesta, sklonil je glavo nazaj, kajti v prsih ga je tiščalo bolj in bolj, trepalnice pa je skoro popolnoma zatisnil. Hotel je iti naglo, pa napravil je komaj par korakov in v prsih ga je pričelo dušiti, da je postal in si oddahnil globoko, kakor da je napravil Bog ve kako dolgo pot.

In tistikrat ga je obšla mrzla misel: kaj ko bi mu omahnile moči in bi moral končati svoje življenje v tisti temni zapuščeni ulici? — Prvi hip se mu ni zdelo to nič tako groznega, ko pa je pomislil na svojo preteklost in vse tiste upe, ga je zaskelilo v srcu grenko spoznanje, da je prišel ob svojem koncu čisto na drugo pot, nego je kdaj pričakoval.

In počasi se je zopet napatil naprej, še par korakov in pred njim se je zasvetila reka. Mesec se je dvignil iznad obzorja, da je bilo videti njeno površino kakor potrošeno s svetlimi luskinami, ob bregu pa so molčali stari kostanji tako blizu drug poleg drugega, da so bile lesene klopi pod njimi popolnoma v temi.

Milivoj Repnik se je zagledal v iztočje, od koder je lila na zemljo svetla mesečina, in čez njegovo dušo se je nagnilo nekaj toplega in prijetnega. Spomnil se je večerov, onih lepih v skoro



pozabljeni preteklosti, ko je posedal po tistih klo-  
peh in gledal za valčki, ki so grgljali spodaj v  
reki, spomnil se je poznejših dni, ko je mislil na  
tujino in se je že skoro poslavljaj od tistega kraja,  
in spomnil se je celo tiste velike ure, ko je hodil  
tam prvič z Elzo in se ga je ona tako iskreno  
oklepala.

Naenkrat je stresel z glavo in stisnil ust-  
nice, da so mu zaškrtili zobje, potem pa je sedel  
na klop in naslonil glavo ob dlan.

Konec! — mu je zahrumelo preko možgan  
in v resnici je čutil po vseh udih, da se bliža  
svojemu koncu. Pred malo hipi ga je ta misel  
še skoro ozlovoljila, zdaj pa se mu je zdela tako  
enostavna in naravnost potrebna, da se je skoro  
sam začudil tej svoji nenadni izpremembli. A ko  
je premišljeval počasi kakor korak za korakom  
to žalostno in pusto pot, ki ga je privedla do  
tega večera, je spoznal, da mu je bila usojena  
pot navzdol že s tistim dnem, ko je ostal sredi  
borbe in trpljenja sam s črno zavestjo, da ga je  
zapustila celo ona, ki je prisegla, vedno hoditi  
z njim, pa naj bi se napotil v še tako strm klanec.  
Že takrat se je odprla v njegovi duši tista rana,  
za katero je bolehal ves ta čas in ji ni vedel ne  
leka ne vzroka, a zdaj, ko se je zavedal vsega  
tega, je bil skoro zadovoljen in zdelo se mu je  
vse čisto pravilno: dokler je imel v rokah trdno  
palico, je romal visoko... ko jo je izgubil, je  
moral kreniti nazaj. Toda ne! Nazaj ni krenil ni-  
koli! Nikoli se ni niti v mislih približal različnim  
Topolavcem, ampak ponosno je hiral na višini,  
ki jo je dosegel.

In zdaj? — je pomislil Milivoj Repnik in  
skoro se mu je zbudila neka strast, da bi storil  
vsaj še korak više od tiste točke, do katere je  
prišel z njeno sliko v duši. Vsaj za korak, da bi  
ji dokazal, kako pogumno stopa tudi brez nje —  
toda v njegovi duši je gorelo še vedno preveč  
ljubezni do nje in do umetnosti, da bi mogel po-  
kladati svetinjo med grdo kramarijo. Zato je šel  
in odnesel od farizejev, kar mu je mogočnega  
narekovala duša v tisti sveti uri, ko je hotel po-  
slednji krat združiti svojo veliko misel z njeno  
lepoto —

Sem od severa je zapihal veter ostreje, da  
se je stresel Milivoj Repnik po vsem telesu, nato  
pa je vstal, napravil par korakov in zopet postal,  
kakor da nekaj premišljuje. Takoj nato pa se je

okrenil in se počasi napotil nazaj v mesto. Dasi  
je bila ura komaj devet, so bile vendar ulice že  
skoro popolnoma prazne in tihe, kajti veter je  
žvižgal čez strehe in okrog oglov glasneje in  
glasneje.

Milivoj Repnik pa je hodil počasi, kakor da  
sijejo nanj najtoplejši pomladanski žarki. Zdaj  
pa zdaj je sklonil glavo nekoliko kvišku in cvileče  
zakašljaj, potem pa se zopet sključil in sklonil  
naprej, da ga je bilo videti kakor žalostno senco.

Ko je prišel do vrat, je nekoliko postal, po-  
gledal čemerno in trudno navzgor po ulici, nato  
pa stopil v slabo razsvetljeno vežo in potem na-  
vzdol po tistih nerodnih kamenitih stopnicah, ki  
so vodile v njegov atelier. Na zadnji stopnici je  
obstal in začudeno razprl oči.

Ni se mogel sicer domisliti, ali je pustil  
vrata odprta ali ne; mogoče se je to zgodilo —  
kajti vršilo se je vse v preveliki razburjenosti,  
nego da bi se mogel natančno spominjati, da pa  
luči sploh ni prižgal, tega se je zavedal čisto  
jasno. Zdaj pa so bila vrata samo priprta in skozi  
odprtino med podbojem in vrati je lila na hod-  
nik medla luč.

Tako je stal na zadnji stopnici in ni vedel,  
ali naj vstopi ali naj se vrne. Naposled je od-  
maknil vrata in vstopil popolnoma miren.

Tam v kotu na nekem praznem podstavku  
je brlela sveča, drugače pa Milivoj Repnik ni  
opazil nikake izpremembe. Šele ko se je okrenil  
in hotel položiti načrt na tisti stari divan za vrata,  
je zagledal med belimi prsti ihteč obraz.

Papir mu je padel iz rok, a isti hip je že  
segla po njem tista nežna bela roka in ga pri-  
tisnila na ustnice.

„Vedela sem, da storiš kaj takega, zato sem  
prišla, da te vidim tako velikega in mogočnega.  
Odpusti mi, naj bom stokrat žena Topolavčeva,  
moja duša pa je še vedno vsa tvoja!...“

Repnik se je tresel in je blede, kakor da  
mu postaja slabo.

„Prepozno“ — je šepnil in se naslonil  
ob steno.

In takrat je Elza strahoma odmaknila pogled  
od njegovega bledega, znojnega obraza, si zakrila  
oči in se zgrudila, da je njeno čelo glasno uda-  
rilo ob tla.

„Prepozno,“ je vzdihnila in nato je postalo  
v delavnici čisto tiho in mirno...

PASTUŠKIN:

NASVET.

Želiš, poet, da te slave?  
Priprni si „l“ med „o“ in „e“!





LJUBA BABIČ: MOTIV IZ TRAVNIKA (OSOJE).

DR. FRAN ILEŠIČ:

## MLADA BREDA?

**M**alo smo analizirali slovenske narodne pesmi. Še manj pa smo jih primerjali z ostalimi jugoslovanskimi narodnimi pesnimi.

Podrobno delo na tem polju bo le utrdilo to, kar mi naglašamo vselej in povsod: mi Jugoslovani smo v svojih temeljih eno.

Zdi se mi, da sem vsaj element slovenske „Mlade Brede“ našel tudi v hrvatski narodni pesmi: „Bule truju nevjestu“ (Turkinje zastrupljajo nevesto), ki nam je zabeležena v Bačini v Hercegovini,<sup>1)</sup> torej v jedru štokavščine:

Vsebina pesmi je ta-le:

Beg gabelski piše knjigo bačinskemu knezu ter ga vpraša, če bi njegovemu nečaku Mioloviču Juriju mogel pokloniti svojo hčerko edinko. Knez se je izgovarjal, češ, da je hčerka že se-

<sup>1)</sup> „Hrv. nar. pjesme“ V. (Izdala „Matica Hrv.“ 1909. str. 308 sl.)

dem let „nejaka“ in da bi sigurno ne ugodila Turkom.

Juri pa je strica poprosil za trideset dobrih drugov in trideset dobrih konjev, prej nesedlanih, ter je krenil ob Neretvi dol na hladno Birino.

Jutro je bilo; Juri je prišel pred bele dvore knezove. Šum nastane in knezovica zove svojo hčerko Nigo, naj bi ne spala več, ko so pa že vse njene druge šle na vodico in si izčesljale lase. Nigo je urno vstala in šla, a z njo neznan junak. Ob vodi Birini pa jo junak vrže na konjiča k sebi; ona „cvili“ kakor zmija ljuta, toda on jo tolaži, češ, da ni Turek, ampak kristjan Miolović Juri.

Ko je o tem čula starica ji mati, je rekla, naj ji vrne hčerko, ona da hoče hčerko lepo okititi; toda Juri je odklonil to, češ, da so oni prinesli za devojko darove.



In šli so z njo do Neretve, jo lepo opravili in spravili v Gabelo. Vse ji je tam nasproti prišlo. Gabeljanke so ji prihranile lepo jed kolačev in pogač, „v čemer so otrovali mlado Nigo“.

Tedaj je Nigo govorila Juriju, naj piše listek njeni materi, da bi prišla k njej v pohode. „Naj ne nosi obleke niti darov niti zaboja iz pušponjskega lesa nego tanko srajco, ki je v jadu predena in v bridkih solzah beljena, brez žarkega solnca izsušena — jada se bo domislila mati.“

Mati njena se je domislila jada in šla tugujoč v Galebo ravno; ko je bila sredi polja, je udaril gabeljanski zvon: umrla je Nigo, žalostna ji majka!

Nasilna snubitev; jutranja zora; srajcetančica; pismo materi, zlasti pa strupena pogača turških žen.

Tisti, ki je štokavsko narodno pesem zapisal, je dodal beležko: „To se je zgodilo v tistih časih, ko so Benečani osvojili Gabelo, a so Turki v njej o. tali.“

Po drugih straneh se Mladi Bredi približuje pesem iz Bišća v Turski Hrvatski: „Nevesta umira od nasilstva taščinega“. Stari Mahmut-beg je dal hčer Fatimo Ali-begu. Teden dni se je pripravljala bala. Fatima pa je jokala, češ, imam prokleta taščo, dve svakinji, dve kači ljuti. Gostje grede skozi Sarajevo, lepa Fata ga je razplakala; gostje grede čez goro, Fata jo je razplakala ter

močila pečo s solzami. Na ženinovem gradu jo sprejme tašča z vprašanjem, če ni dovedla očetovega konja, a svakinji, če zna vezenje vesti.

Motiv o devojki, ki jo proti njeni volji da mati ženinu, nahajam v pesmi Jovana Ilića (izza 1843) „Svatovi“, ki je po vsej dikciji imitacija narodnih pesmi. Pesem se glasi:

Sta se sjaji kroz goru zelenu,  
da l' je mjesec, al sunašce jarko?  
Nije mjesec, ni sunašce jarko,  
no su ono kićeni svatovi,  
divni jesu, al su nesudjeni.  
Pred njima je gjuvegija (ženin) mladi,  
divan jeste, ma je nesudjeni.  
Oni idu dvoru bijelome,  
bjelu dvoru Ružice djevojke.

Kad su bili blizu dvora bjela,  
ugleda ih Ružica djevojka,  
hitro skoči kano gorska vila,  
od sebe je gjergjev (pletilo) oturila,  
dvije mu je noge salomila.  
Njej govori ostarjela majka:  
.Nuto (glej), šćeri, divnijeh svatova!  
Blago dvoru, u koji će doći,  
blago majci, koja će ih počti,  
vidiš, šćeri, onog konja vrana,  
i na njemu preljepa junaka?  
Ono ti je gjuvegija mladi!“

Kad to začu Ružica djevojka,  
ona plano kano vatra živa,  
pa govori svojoj staroj majci:  
„Majko stara, na malo ti hvala!  
Jer si mene za nedraga dala.“  
To izusti, laku dušu pusti.

IVAN IVANOV:

## ZASEDEL BI KONJIČA...

Zasedel bi konjiča,  
pojezdil bi na boj,  
zagnal se v najgostéjši  
sovražnikov bi roj.

En hip bi žalovala,  
jokala za menoj,  
potem bi pozabila,  
kako sem ves bil tvoj.

Ne, ne, — živeti hočem!  
Preveč sem tebi drag!  
Za mano ti jokala  
življenja dan bi vsak.

S solzámi postelj belo  
bi ti namakala,  
da očki bi si zvesti  
ihječ izplakala.

Pač cvetkam rosne kaplje  
popije solnca žar,  
solzá popiti tebi  
ne mogel bi nikdár!





M. CL. CRNČIĆ:  
POD ZIDOM (ZAGREB).







## „MORJA ŠIROKA CESTA.“

(AŠKERC NA POTOVANJU.)

### I. PRVI POGLED NA MORJE.

**N**a svršetku svojih v „Slovanu“ l. 1911. pričobčenih sestavkov: „Anton Aškerc, v zrcalu zasebnih pisem“ sem obljubil, da predstavim v tem listu našega Aškerca še kot pesnika-popotnika, in sicer na podlagi njegovih dopisnic razglednic, ki mi jih je pošiljal z vseh svojih izletov širom Evrope, Male Azije in Afrike, kakor tudi na temelju njegovega ustnega opisovanja, kolikor sem si ga zapomnil.

Pesnik-popotnik! Malo jih je pač v Slovencih pesnikov ali pisateljev sploh, ki bi bili toliko in tako daleč na okoli izletevali po širokem svetu, kakor uvekovečeni pesnik Anton Aškerc! Pa še mnogo manj jih je, ki bi bili to storili s tolikimi uspehi kakor on!

Hrepenenje, neodoljiva želja po širnem božjem svetu se mu je zbudila v duši že v rani mladosti; kajti jedva je dovršil svoje nauke in je bil še-le poldrugí mesec posvečen v duhovnika, je pohitel prvič, kot petindvajsetleten mladenič prve dni meseca septembra leta 1880 iz tesne svoje kletke na svoboden izlet, in to najpoprej — k morju!

„Že na šolskih klopeh sem sanjaril o morju!“ piše A. Aškerc v prelepem svojem članku: „Med slovenskimi jadranskimi ribiči.“<sup>1)</sup> „Vedeli smo, kje je Jadransko, kje je Sredozemsko, Črno, Atlantsko, Tiho, Baltsko, Severno, Južno, Rumeno, Indijsko — in bogsigavedi kakšno morje še. Ali morja samega še nobeden izmed nas takrat ni videl v naravi. Niti velikega jezera ne...“

„In sklenil sem tako.“ In zasnoval je samozaupno mladi naš pesnik-popotnik svoj načrt za prvi izlet. „Prve groše, ki si jih prihranim, dam za vozni listek do Trsta! Jaz hočem morje videti!“

Toda pri prvem pogledu na morje se je našemu pesniškemu izletniku zgodilo takisto, kakor meni, enaindvajsetletnemu mornarskemu novincu petnajst let poprej. L. 1865! Jaz sem bil dospel takrat na tisti odločilni ovinek onkraj Nabrežine in sicer „proti večeru, ob solnčnem zapadu“, kakor sem to popisal v „Zori“ l. 1875. v sestavkih: „Iz zapiskov slovenskega umetnika“ st. 78.; dolgo sem gledal in strmel na neizmero planoto Jadranskega morja, predno se mi je v duši zbudil in porodil čut in pojem o njega brezkončnosti; Aškerc pa je prvič zagledal morje „zjutraj okoli 7. ure“, pa čujmo, kako on popisuje ta slovesni trenutek v zgoraj navedenem članku:

„Tam pri tistem ovinku, kjer se zasukne železna cesta na levo proti jugovzhodu, tam moram prvikrat zagledati morje. To sem vedel. Stal sem ves čas pri oknu svojega kupeja tretjega razreda. Koridorskih vagonov takrat še ni bilo. Stal sem in čakal nestrpnó, kdaj se prikaže pred menoj čudo — morje. Pa morja še ne vidim! Pač! Razgleda ne ovirajo več visoke skalne stene na desni strani in tam doli globoko se razširja v daljavo neskončna meglena planota... In na tej planoti se komaj, komaj razpozna tu pa tam nekaj belega... Menda ribiška jadra...“

To je morje? Bil sem razočaran...“

Da! Takisto se je godilo tudi meni o prvem pogledu na morje prve dni meseca julija l. 1865., kar sem popisal v drugo bolj plastično in psihološko razumljivo l. 1892. v podlistku tržaške „Edinosti“ dne 2. jan. pod naslovom: „Primorski obrazi I. Pogled na morje“ tako-le:

Bil je jasen poletni večer; ni ga bilo oblaciča na nebu in neznosna vročina je dušila v pretesnih vagonih. Solnce se je baš nagibalo k zatonu, ko nas vlak privede tam zunaj Nabrežine na smel ovinek, odkoder se mi razgrne — prvi pogled na morje! In, kaj mislite, predragi

<sup>1)</sup> „Slovenija“. Glasilo narodno-napredne stranke. Leto l. 1907. št. 6, str. 63—67. Op. pisca.



mi Primorci, kakšen vtisk da je napravilo v prvem hipu prevelečastno vaše morje name, prišleca izza tretje gore, preko tretje reke? Da sem odkritosrčen: prav nikakšnega! Da mi ni moj sopotnik povedal, ne vedel bi, da imam morje pred seboj...

„Vidite, to-le je naše morje!“ je vzkliknil ves vznesen moj tolmač, jaz pa sem gledal in gledal ter napenjal oči, pa nisem videl drugega nego nebo, ki se je ugrezalo nekam globoko pod me. In glejte, to je povsem naravno! Oči moje namreč niso bile pripravljene na takšen prizor, in česar oči niso videle, o tem naš duh nima pojma, brez poslednjega pa zopet naša čutila ne sprejemajo nikakšnega užitnega vtiska. Stoprav potem, ko sem zapazil razne po morju plavajoče ladje, dobil je moj pogled nekoliko opore, kakor Noetova golobica na tisti oljki sredi občepotopnega vodovja. Polagoma se je začelo svitati v moji duši in ko sem naposled videl zahajati solnce, kako se je namreč počasi takorekoč utapljal v morje, začel sem razločevati vodo od podnebja, zlasti ko je poslednje zardelo v večerni zarji, dočim je pred solničnim zahodom morje in nebo bilo enakobojno — sinje. In ko sem končno zagledal premo potezo nepreglednega obzorja morskega, je vzklik v mojem duhu pojem o brezkončnosti svetovnega morja in s pojmom se je vzbudila tudi sprejemljivost mojega vida za to doslej nepoznano prirodno prikazen...

Enak proces spočetja novega pojma se je razvijal tisto septembersko jutro l. 1880. v zavzeti duši našega pesnika-popotnika, ki ga opisuje v večkrat omenjenem članku z naslednjimi vzkliki:

„Ko smo se peljali s postaje miramarske, izvršilo se je pred menoj čudo: Megla se je začela vzdigavati, izginjati — in zalesketala se je sinja plan jadranskega morja!

Kakor danes se živo spominjam tega trenutka“, — (po preteku sedemindvajsetih let, kakor i jaz v isti razdalji časa: 1865—1892! Op. pisca).

„Thalassa, Thalassa!“ sem zavrisnil“ — nadaljuje pesnik — „in gledal sem in gledal tja doli na čudovito vodno ravnino, po kateri so se bleščali jutni solni žarki...

To je torej morje, pravo, živo morje! Ne pa tisto morje na zemljevidih in v šolskih učnih knjigah!“

Kakor jaz ob svojem prvem pogledu na brezkončno morje l. 1865., takisto je vzljubil tudi prijatelj Aškerc večno živo morje od onega

jesenskega dneva l. 1880., da se je vračal od tistihmal večkrat na njegovo obrežje ter se vozil po njegovem vodovju...

„... Od tistega časa sem doživel marsikaj in videl po svetu marsikaj,“ tako nadaljuje svoj zanimivi popis prvega izleta k Jadranskemu morju. „Videl sem tudi že več drugih morij: Sredozemsko, Marmarsko, Azovsko in Črno morje...

„... Hodil in vozil sem se po visokih Švicarskih planinah. Videl sem glavo slovite „Jungfraue“ prav od blizu. Vozil sem se čez visoki Kavkaz in videl Kazbek in Elbrus. Videl sem libijsko puščavo in hodil ob nje piramidah. Videl sem, kako solnce zapada na teh brezkončnih peščenih planotah...

Veličastne so — planine, — ali — življenja nimajo!

Takisto mrtva je v vsej svoji veličastnosti — puščava.

Ali morje! Morje je neskončnost, neizmernost, večnost — torej veličastnost. Pa morje tudi živi! Ali ne vidite, da se giblje neprestano? Ali ne vidite, da polje kakor kakšno neizmerno srce, da se preliva in pretaka od tečaja do tečaja, od kontinenta do kontinenta?! Ali ne pljuska in ne buta ob bregove dan in noč? Ali se ne pojavlja njegova energija v mogočnih razpenjenih valovih, ki grmijo sedaj ob skalovje, privalivši se od kdovekod, sedaj šumijo in šumljajo rahlo ob pobrežje, da bi uspavali nedolžno dete...?

In to večno gibanje — ali ni to življenje? Gibanje je vendar princip življenja.

Morje je podoba mojega življenja, je simbol življenja sploh. Zato čutim neko globoko, skrivnostno sorodnost, ki me veže na to živo morje. In zato je morje tako blizko moji fantaziji, mojemu čustvovanju. Zato ljubim to morje, ker ljubim življenje. Kajti samo med živimi bitji se more razviti ljubezen.

Velikansko in živo morje jaz torej občudujem in ga ljubim.

Morje!

... Kadarkoli mislim na morje, osveži se mi vselej prvi vtisk, ki ga je naredilo v moj spomin Jadransko morje, ali recimo še konkretnije: ki ga je naredil name tržaški zaliv.“

Jako ganljivo je čitati, kako je naivni naš pesnik-izletnik takrat užival svoj prvi pogled na morje:

„Razgledavši se dopoldne nekoliko po Trstu, ki mi je zaradi svoje prekrasne lege in zaradi svojega velikomestnega vrvenja in življenja zelo



imponiral, sem se popoldne takoj odpeljal v — Barkovlje.

In sprehajal sem se do večera po obali, posedal tu pa tam in gledal tja na sinjo Adrijo ter poslušal šepetanje njenih valov, ki so butali ob pobrežje in brizgali svoje bele kodričaste pene pod meno.

In drugi dan sem se peljal v Miramar in tam na verandi presanjal skoro ves dan. Posédal sem namreč tam na zidani grajski verandi, pohajkoval po bajevitem parku in mislil na morje, ki se ga nisem mogel nagledati.

In da bi še bolje užival svoje morje, peljal sem se tretji dan potem še v — Koper ob najlepšem jesenskem vremenu.\*

Tako je sanjaril in pisal o svojem prvem pogledu na sinjo našo Adrijo življenja veseli pesnik-popotnik po dolgih tridesetih letih in še mesec dni pred mnogo prerano svojo smrtjo je nameraval poleteti vnovič po širnem Jadranskem

morju ob kršni Dalmaciji nizdoli do veličastne — Črne Gore!

Predstoječim vrstam dostavljam samo še naslednje besede, ki sem jih napisal pred dvajsetimi leti v prej navedenem podlistku tržaške „Edinosti“:

Kdor ni videl morja, ta nima pravega pojma o svetu!

In vendar: koliko milijonov je ljudi na zemlji, ki niso imeli nikoli prilike, si ogledati to tajinstveno čudo stvarjenja božjega in ki bodo tudi odpotovali v večnost, ne da bi bili kdaj v svojem življenju videli to vidno nje podobo!

Da! Kdor ni videl nikoli morja, ta ne ve, kakšen je naš svet! Kdor pa ga je gledal vsaj enkrat, temu ne gline iz spomina, dokler živi! In kakor obiskovalcu „večnega mesta“ po pitju vode iz trevijskega studenca po Rimu, mu žeja duša po zopetnem pogledu na morje in ga prižene iznova na njegovo obrežje! (Dalje prihodnjič).

ALOJZIJ GRADNIK:

## MOTIVI IZ BRD.

### I. TRGATEV.

V čebrih do vrha nasutih, koloni  
v taktu mastijo tropine krvave.  
Dni ti za njih niso dnevi zabave:  
mrka, zamišljena, glava jim kloni,  
kakor da žalosti črv po nji rije...

Sami so, ko te zmaščéne tropine...  
ko da iztiska kdo nje in njih sine,  
ko da kdo kri iz telesa jim pije...

### II. PESEM KOLONA.

Burja jesenska čez brda že brije,  
tih in brez rož je zapuščeni vrt,  
listje, ki pada z osmukanih trt,  
s prtom rdečim vinograde krije.

Mrtva je zemlja... ko mati ljubeča  
ves svojih grudi je pisani kras  
dala otrokom. Smrt njena za nas  
bila vse leto je čakana sreča.

Mrtva je mati... Vsem njenim sinovom  
bila enaka je njena ljubav...  
Kar sem jaz žel, to je drugi pobral,  
gost le nestalen pod tujim sem krovom.

### III. PREVAL.

Vitki, srebrni topoli stojijo  
tam, kjer v daljavo spe cesta prebela;  
v Brd sanjajoča in solnčnata sela  
gre jim pogled in tja v Furlanijo.

Vitki topoli sred širne ravnine...  
S plapolajočimi v vrhah oblaki,  
kakor z zastavami silni vojaki  
so tu na straži na meji tujine...

\*

### DAN ASTER JE...

Dan aster je in hrizantem,  
dan, ko med ljubimi grobovi  
se zopet vsa boleost obnóvi...  
Jaz sam med tihe kamne grem...

Ah, danes vsaj, vsaj danes bil  
rad srcu tvojemu bi bliže...  
In iščem, gledam bele križe,  
kot da bi grob že tebe kril...





MANASTIR (SAMOSTAN) RAVANICA.

MILAN PUGELJ:

## HREPENENJE.

### I.

Prve dni vsakega meseca je sedel v gostilni „Pri risu“. Prišel je tiho v mraku in gledal vljudno po ljudeh, kakor bi se bal, da bi koga ne razžalili njegovi koraki ali njegova prisotnost. Po bledem obrazu mu je trepetalo nekaj, kar se je hotelo vsak čas razlesti v ponižne in opravičevalne poteze. Iz oči in ust so se obetale besede: „Naj mi izvoli izpregledati Vaše Blagorodje, ker sem nemara nehote ... vznemiril...“

Sedel je v mračen kot in takoj se je strnil z množico miz, ki so stale v treh vrstah druga za drugo, in s pivci, ki so sedeli za njimi, v eno samo bitje, ki kriči, se kadi, trka s kozarci in drsa s stoli in nogami. Tisti človek, ki je ostal proti polnočni uri popolnoma sam v gostilniški sobi, ki je sedel nazaj naslonjen na stolu, kazal široka in bleščeče bela prsa z visokim ovratnikom in si popravljal z ozko in belo roko dolge in razmršene lase, je bil on. Gostilničar se mu je priklonil in pozdravil: „Kako se počutite, gospod Kosovel?“

„Prisedite, gospod!“

Sam je porinil stol izza mize in ga ponudil krčmarju.

„Blagovolite! Povem, da me naravnost veseli, ko morem zopet po dolgem času govoriti z moškimi. Doma imam ženo, ki ne zna govoriti z moškimi. To se pravi ... vrag naj vzame...“

„V knjižnici, kjer uradujete, so pač še razni visoki gospodje.“

„Šef na primer! To je službena tajnost, ne bom govoril. Drugi je sluga. On je inteligenten, vsa čast, ali ta zlodej je stvari, ki najhuje diše. Prosim vas: slanike, česen, čebulo, kvarglje... Kadar stopi v sobo, ne potegnem vase sape. Mučim se, odkrito rečeno.“

Krčmar je počasi in prijazno sedel.

„Danes, ako izvolite, bi se res rad nekoliko razgovoril. Poglejte, premislil sem nazaj, vse tja v leta našega prebujenja. Kakor popje rdečih vrtnic, tako so pokale naše vroče želje. Jaz na primer... to je jasno: postati sem hotel pesnik. In pisal sem verze. O luni, roži in o takih zelen-



kastih nočeh, ki tava človek po njih kakor senca. Ali zaklel sem se nekega dne, da ne bom več. In nisem! Kratko in malo: nisem! Vidite, neki moj kolega, tudi pesnik, se je odpeljal v Kaplandijo. In vse naše občinstvo se je navdušilo zanj. Pismo roma do njega deset dni. Dva dneva ga nosi kamela po puščavi, rjovenje leva ga strese v jasni južni noči... o, blaženo pismo! Mislim, da razumete. Če mi besede lete skupaj, da bi se strnile v verz, jih razpršim kakor vrabce. Vššš!

Zamahnil je z roko, pogledal preko belih miz in naročil nataraku, naj prinese čašo. Trčil je s krčmarjem in žejno pil.

„Vidite, prijetno se je razgovarjati s človekom, kakor ste vi. Ne silite govorniku v besedo, pustite mu do sape. No, v vrstah mojih znancev so taki ljudje izumrli. Kar jih je, imajo principe. Kolikor besed, toliko principov. In če hočete govoriti ž njimi, vam vtepajo v glavo svoje principe. Tako se zabavamo. Ne... nisem več vzdržal. Raztrgal sem vezi... svoboden sem.“

„A kako vaša gospa?“

„Moja gospa? Hvala vam, ona je zdrava. Ona se ne prehladi, nje ne boli niti glava, niti zob, niti nahodov ne dobi. Hvala Bogu! Dovolite, da govorim tiše: In naše hrepenenje, naša mlada leta? Nekega dne, po zimi je bilo, sem videl na cesti dekleta. Ko sem prišel domov v nizko, kleti podobno izbo, ni bilo zime ne znotraj ne zunaj. Po kotih niso visele od stropa pajčevine, od streh niso štrlele ledene sveče. Bršljan se je vzpenjal kvišku po stenah in skozi okno so gledale rože. V svojo revno in tiho izbo sem prinesel obraz ljubega dekleta. Toplo je bilo in vse noči so bile mile in blage. Stopil sem iz sobe in že je bila pomlad. Kdaj se je to zgodilo? Gospod, moje dekletke mi je pisalo, v žepu sem imel njene drobne in nežne vrstice.“

„Nekaj lepega je to!“

„Da! Resnica! Ali mene je bil sam strah, ko sem hodil po ulicah. Kako bi prijel rožo, da bi je ne zlomil? Sedel sem v gostilni in pil za slovo. Ko napoči zora, pričnemo nove dni. O, prijatelj, kako nas vara prepričanje! Pogledal sem v srce in videl, kako cveto moji dnevi. To je bilo brstje rož, ki so ozelenele v kleti preko zime! Lagal sem, in doletele so me prijetnosti, govoril sem resnico, in kazni mi je bila za petami. Pozabila me je...“

„Modro govorite... haha!“

„Vina, natarak! Bedasto, hočete reči, gospod! Zavaroval sem se. Napeljal sem krog sebe bodoče žice, sezidal visoke zidove, do zvezd, prijatelj!

Da me boste bolj razumeli, vam razodenem: oženil sem se. In zdaj, dekle moje, ne vodi več do mene stezica, ko je pričel tik nje slavček svojo pesem in ko je iztegnil preko nje sivi večerni ptič svojo dolgo in mračno perot. Gospod... pot do mene drži preko mrtvih! Dovolite, da vas primem z levico za gumb vaše suknje in da vam z desnico naštejem mrličice: Preko enega, preko dveh, preko štirih... gorje! Ne lažem, če ni to laž, govorim po pravici, če ni to krivica. Leta beže, prijatelj, kakor rumeni jeleni in na rogovih, na dvanajsterakih, na trideseterakih, vihra v vetru in se trga v cunje naša sreča. Spomnil sem se svoje nesrečne mladosti, ki jo je že razcefrala sapa, in spoznal sem, da je bila tisto moja sreča. Enkrat samkrat sem poljubil ustne svoje ljube. Vidim jo, vidim tiste ustne na koncertu ali v gledališču... pijte, gospod, posnemajte me! Pogledam skrivaj njen vrat, če se ne poznajo na njem odtiski mojih žarečih prstov, ki sem dvignil ž njimi k sebi njena usta. Zdaj bo tega pet ali šest let. In pod ódrom igra godba, vijoline režejo v meso. Nocoj nismo pri zadnji večerji... jutri bo še naš dan in pojutranjem. Stopim k njej, kakor gotovo sem živ... gospod, ali vam naj dam svojo besedo. Ne, bodi dovolj! Tu je moja roka!“

Lica so mu gorela, prsti so se mu krčevito pregibali, oči so bile polne solz in svetle. Krčmar se je smehljal in gledal na uro.

„Zvečer, gospod prijatelj, si mislim: koliko je sanj, koliko in kako pestrih. Tudi ona je med njimi, in ko zatisnem oči, lahko pristopi po prstih. Sede k meni, ona je vendar moja žena. Mladost, ki se je podila v meni in iskala ženske, je našla njo. Krčmar, sèm oči, v moje punčice! Dovolite, da vas držim za roke! Ko grabimo za srečo, smo slepi. To ni res, da takrat vidimo; takrat smo slepci z zdravimi in odprtimi očmi. Posegamo v temo, kjer vise brušeni noži, rapirji in redkoklje vmes rdeče jabolko! Z zavezanimi očmi igramo na zvoneče ostrine in rdeča jabolka. Jaz sem izgubil, karte sem zagnal čez škarpno. Tu me imate, gospod, moje prsi so prazne! Ali zvečer, ko vidi človek vse v medli zeleni barvi, pridejo sanje. Zakaj ni nje, moje žene? Skozi vrata začujem šum, gomazenje slišim in vem, da prihajajo trume mrčesa. Brné s perotmi in gredo proti meni. Vzpno se po nogah postelje in brzé po belih rjuhah. Vstanem in bijem. Prijatelj, ne lažem se: debele so kakor grah in pokajo kakor puške! In zdaj vas primem zopet za gumb, sučem vam ga in vas vprašam: Človek, ali ni življenje maska? Največja žalost je vsebina krohotu, norost daje snov komiki! In to so žile, po katerih teče naša



življenjska kri: krohot, ki je žalost, in blaznost, ki je komika.“

Krčmar je hotel vstati, gledal je na uro, a uradnik ga je pridržal na stolu.

„Ne hitite, ne hitite! Mi vsi se bomo naspali v zemlji. Položili nas bodo v vrste, mrtve vojščake, ki smo padli brez meča. In kaj bo potem, to ve moja žena. Ležali bomo do konca sveta in to bo takrat, ko umrje zadnji rimski papež. V Rimu, v slovitem mestu, stoji cerkev sv. Pavla, ki so jo pričeli že davno zidati in je še niso dozidali. V tej cerkvi je prostor, kjer leže maziljena trupla rimskih papežev. Sveti in vsevedni možje so ga zamislili in tolik je, da pojdejo vanj vse krste. Kdaj bo konec sveta?“

„Ne — vem —“

„Ne zdehajte! Kako, da vas to ne zanima? Kadar bo prostor poln, bo konec.“

„Koliko še manjka?“

„Še za šest krst je prostora!“

„Torej še šest papežev umrje pred koncem!“

„Šest, gospod. Takrat se sesujemo. Vi in vaša krčma bosta pozabljena in jaz in moje dekletke. Prst bo iz nas in kamen, ali roža in drevo, ali metulj in ptica.“

Krčmar je vstal in kazal z debelim kazalcem na uro.

„Račun! Vračam se v svoj dom, bližam se domačemu pragu. Ali niso ceste preveč razsvetljene? Tiho in ponižno bi se rad vrnil, odkoder sem prišel. Dajte mi roko, gospod, in nastavite uho: Umrjemo, in travo, ki požene iz naših grobov, pomandrajte drugi. Ali moja bo nezanimiva. Brstje korenin, ki so ozelenele preko zime v kleti... Zbogom!“ —

## II.

Prišel je zopet čez dva meseca. Proti polnoči, ko so se razšli gostje, je ostal sam za mizo. Njegova svetlo-bela srajca je sijala izza mize in njegove ozke, bele roke so se igrale s kozarcem. Ko je prišel do njega krčmar, sta si segla v roke in se prijazno ogovorila.

„Kje ste obtičali prejšnji mesec?“

„Sedite na stol! Rad imam, da so ljudje, ki govorim ž njimi, na desni strani. Povedal vam bom. Vrnil sem se... storil sem veliko zlo: preko živih sem hodil, kakor preko mrtvih. Mene je bolelo, ali njih ne. Grozno bi čutili, ko bi vedeli, in nič ne čutijo, ker ne vedo. Premislite si: teptate njihove pravice in vrag ve, če ne tudi njihovih svetih čuvstev. Rečem vam: če bi vedeli, bi jim zijale rane kakor žrela! Mislim, da se ne motim.“

„Ne razumem — —“

„Cakajte! V meni še vsakdo lahko spozna nekdanjega literata. Vi ste izvolili to ravnokar potrditi. Človek sem, ki se mu ni ustalilo hrepenenje. Kadar se literatu ustali hrepenenje, ni več literat. Haha... jaz sem torej še literat. Gospod, vse zvezde gorijo nocoj... Vi vzamete šestilo, zapičite ga v eno, raztegnete drugi krak in pričnete črtati ž njim kroge in loke. Raztezate krak naprej... naprej, zapičite šestilo v drugo zvezdo in vse je zopet drugače: drugi krogi, širši ali ožji, skozi druge zvezde lete loki, skozi večje, manjše, svetlejše ali bledejšje... To je naše hrepenenje. Vedno dalje po neskončnem svodu! Rekel sem vam, da sem literat. Koliko literatov je na svetu, ki ne pišejo novel in ne zlagajo pesmi! Jaz spadam mednje. Glejte, pretekli mesec so me napadle želje, dvignile, takorekoč potegnile so me izmed četverih domačih sten in me postavile pod svobodno nebo. Ne lažem se, če rečem, da sem se vrnil v svojo mladost. Pijte!“

„Bog živi!“

„Naši mladosti... eks!“

„Eks!“

„Dovolite, da se v tem svečanem trenutku obrišem... tako! In zdaj se obrnem na stolu k vam in vas primem z obema rokama za desni in levi rob suknje in vas vprašam: Zakaj smo mi vsi obzirni lažnivci? Zakaj goljufamo iz usmiljenja? In zakaj morimo sami sebe, s kakšno pravico stopamo na glavo svoji lastni sreči kakor strupeni kači? Zakaj, gospod, trpimo iz raznih socialnih ozirrov, da vise nād nami naše zmote in zablode do smrti? Mi vsi, gospod, smo hinavci, vi in jaz, gospod!“

„Haha — —“

„Ne smejte se, prosim vas, ker zdaj me boste razumeli: Zadnjega meseca prve dni sem se odpravil nekega večera na pot in izpeljal točno svoj načrt. Bil sem pri njej, pri svoji ljubici.“ —

„Zdaj vi hinavčite...“

„Ne, stojte! Opis vam dokaže. V veži je deska in tam sem bral, kje stanuje. Šel sem v drugo nadstropje in gledal sem svojo senco, ki se je lomila pred menoj na stopnicah in se daljšala in krajšala. V prvem nadstropju so molčala na vsako stran po ena vrata, v drugem nadstropju je stalo napisano z velikimi črkami: Osnajte čevlje! in spodaj: Poslužujte se s pljuvalniki! In med vizitnicami na podboju je stalo na eni: Karolina...“

„Ne morem dalje, razburil sem se! Pijva, moj drug neznani! Na naše zdravje! Vroče mi je, dovolite, da otrnem pot — —“

„Kaj vas je razburilo?“





RILSKI SAMOSTAN.

„To ime, gospod moj, to ime. To so tisti večeri pod kostanji, to so tiste stezice med grmi rož, to je vonj jasminovega cvetja, ki polni zrak nad našo klopjo... ne izgovorim več tega imena! To je prvi poljub, ki je plaval po vroči mladi krvi v srce in tam zdaj peče in žge. To je mladost! — Pozvonim, gospod, in čakam. Pride ženska in pomeniva se. Že stojim pred pravimi, vrati in brišem čevlje. Potrkam in slišim njen glas, vstopim in vidim njo... Tudi ona vstane izza mize in iznad knjige in gledava se rdeča in vroča. Kakor dve vojski, gospod! Dovolite mi, zmeden sem, poizkusim drugo primero. Nekje v Nemčiji so imeli v zverinjaku šimpanza. S seboj ga je pripeljal naravoslovec, ki je hodil po njegovi domovini, po Gornji in Dolnji Gvineji. Ob reki Kongo ga je ujel, iz pragozdov, širokih in svobodnih, ga je vtaknil v železno kletko. Prej je živel med brati in sestrami, med svojim plemenom, zdaj je bil sam in leta so tekla. In po preteku štirih, petih, šestih so pripeljali v njegovo kletko zaboj iz drugega zverinjaka. Zvečer so ga postavili k njemu in zjutraj so ga odprli. Glejte, šimpanz je prilezel iz njega. Stala sta si nasproti, gledala sta se kakor otrpla. Toliko let nisi videl domačina... A hip nato sta planila drug preko drugega, objela sta se, stisnila in poljubila. Tudi

midva sva znana iz pragozda, iz mladosti... pijte! Tudi ta primera se mi ni posrečila.“

Gospodar je iztegnil roke od sebe in globoko vzdihnil. Rekel je: „Pozno je!“

„Strmela sva drug v drugega. Brez besed, brez gest. Polagoma sem se zavedel, sam sem vzel stol in sedel. Rekel sem: Dolga je bila ta pot, šest let dolga, gospodična! Od takrat, ko sva bila zadnjič skupaj, pa do danes: nepretrgoma sem hodil po njej! — Kako vam je? je vprašala po dolgem molku. Gospod, tako mi je, kakor človeku, ki je zagazil v močvirje in ve, da nikoli ne izgazi. Vleče noge iz mlake, da jih zopet zabode vanjo, in truden je. Ne pričakuje ničesar več. Ne danes, ne jutri, ne pojutranjem ga ne zadene veselo presenečenje, sladka novost, ki iznenadi z neznano lučjo življenje. Dnevi beže in vse je vsakdanjost. Povedal sem ji to, kakor zdaj vam, in govoril sem še dalje in storil sem, česar bi mi vi ne verjeli. Nekoč mi je rekel pozno ponoči debel, čokat in zaripljen mož, da se je poslavljaj v zadnjih časih od nove znanke tako-le: Vi odhajate, a jaz pojdem in bom jokaj! Gledal sem ga, njegov zaripljeni obraz, njegove močne in črne brke, trde in brezobzirne oči in mu nisem verjel. Šele zdaj mu verjamem. Vi odhajate, a jaz pojdem in bom jokaj.“



„Dovolite, da pijem! Tudi vi izvolite! Bog vas živi! Vstal sem, zaplel sem se v preprogo in padel. Zmedel sem se, stopil sem k njej in ji poljubil roko. Nič, sem rekel, čemu trepečete, takoj pojdem in ne vrnem se nikoli več. Sedla je na zofo in pridružil sem se ji. In ko sva govorila, je naenkrat zaihtela. In skoro zakričala je: Ali, moj Bog, vi ste vinjeni, vi ste zopet vinjeni! Držala se je za glavo in se obrnila od mene stran. In dodala je: Vino, to je vaše in moje prokletstvo! Tu se vse neha, gospod krčmar. Padli smo iz nebes na zemljo, noge vlečemo zato iz močvirja, da jih zasadimo zopet vanje. Dejal sem ji: Kako bi bil prišel, če bi bil trezen? Kje bi si bil upal? Pomislite, kje naj jemljem pogum? Nikoli vas ne bi bil videl v vaši domači sobi, nikoli ne bi srkal vonja vaših las, nikdar več ne bi bil poljubil vaše roke, če ne bi bil prihajal iz gostilne! Moje roke so uklenjene, moje noge so zvezane in premikam se, kakor bi nosil preko sebe kletko. V muzeju sem videl bojne trofeje, ki so jih prinesli s Filipinov. Glave premagancev tiče v slamnatih mrežah, drobne so, rjave in gledajo živalsko plašno s svojimi votlimi očmi. Ko grem po cesti, se mi zdi, da je moja glava taka. V mreži je, gleda in ne vidi!“

„To, kar sledi, vam bom povedal stojé. Razgovorila se je bila, gorela je v obraz in oči ji je oblila svetloba. Stal sem tam in se pripravljaj, da odidem. Gospod, če ste izgubili igro, pomešajte dobro karte, predno igrate vnovič!“

Krčmar je držal v rokah uro in jo gladil z desnim palcem preko šipe. Na drugem koncu miz je sedel mlad natakár in pisal pismo. Zelenkasta

svetloba podstropnih svetilk se je močno odbijala od belih prtov in razlivala po sobi napeto in prisiljeno živahnost.

Kosovel je vrgel naenkrat roke ob sebi, sklonil glavo in padel na stol kakor avtoriat, ki mu je zmanjkalo elektrike. „Plačal bom takoj in izkušal bom priti nazaj!“

„Kam?“

„V svoje življenje. Živel je slepec, ki je igral harfo. Hodil je ponoči varno iz predmestja v predmestje, iz krčme v krčmo. Pil je in igral in godba in vino sta mu odvrnila misli od enoličnih cest in ulic. O polnoči se je spomnil na solnce, na rože in na tiste, tik katerih šumi svila ženskih kril. Kos pota je zmanjkal v njegovih mislih, prosil je ponočnjaka, naj mu pove, kod hodi. Tudi jaz se vračam. Natakár, napraviva račun! A med tem vam rečem še eno: Čemu živimo, gospod? Zvezdam, ki jih ne dosežemo. Zakaj jih ne dosežemo, prijatelj? Ker živimo drugim, skritim zvezdam, ki so močnejše od prvih!“

„Katere so to?“ je vprašal krčmar, vtaknil uro v žep in vstal.

„To je naše prokletstvo!“

Kosovel je oblekel suknjo, natočil čašo do vrha in jo dvignil proti luči. „Poglejte to rumeno vino, kako se iskri, kako se žari! Po njem beže tiste zvezde. Ali izlijmo jih vase! Bog vas živi!“

Odšel je lahko in naglo in zunaj po ulici žvižgal. Pred kavarno se je ustavil, se ozrl na levo in desno, šel parkrat gor in dol mimo razsvetljenih vrat in odhitel dalje.

Po mestu je bilo tiho, nad njim tema in v njej so čivkali nočni ptiči.

IVAN IVANOV:

## PREVARA.

1.

Ker mi v očeh blesti sijaj,  
da v srcu, mislite, je maj.

A to ni maj, to solnce ni,  
to zimske je sijaj noči.

Kar zdaj v očeh mi lesketá,  
to svit hladan je le zvezdá.

2.

Ker mi krog ust igra smehljaj,  
da v srcu, mislite, je raj.

A ta smehljaj le zmoti se,  
če k meni še napoti se

kot nékdaj drag, pogosten gost,  
ki gledal samo je radóst.

Čez leta se povrne spet  
misleč, da vse je kakor pred; —

ne ve in ne umè videč,  
da prejšnje rádosti ni več.

3.

Ker čuje svet kipeči spev,  
pa misli: sreče je odmev!

Ste čuli kdaj, kako razvnet  
popeva fant, v vojake vzet?!

Iz njega sreča vriska mar,  
ker vzel dekletu ga je car?! —

Odvzeta od usode zlè  
za dni si mi življenja vse!

Ne vem in ne umejem sam,  
da peti še veselo znam!



## JESEN.

JOS. PREMK:

### VERZI.

To je jesen, ko rože umirajo,  
megle vse puste nad poljem leže,  
to je jesen, ko sapice s severa  
sive oblake prot jugu pode...

To je jesen, ko nimam več ljubice —  
ona kot ženka ponižno živi;  
pravijo, da je poslušna in pridna,  
v kratkem, da neki že sinka dobi.

IGNACIJ GRUDEN:

### JESENSKA.

Nekdo na harmoniko igra  
tam sredi noči nekje;  
tam, kjer ni žalosti doma,  
so njene oči nekje...

Jesen je pri nas, vse od polja šumi,  
in duša jo čuti,  
kako se ji bliža iz daljne noči  
v tej trpki minuti.

P. RENE:

### POZNA JESEN.

Za listom pada list zaspan na tla,  
rumeno je aleja že potlakana.  
A ko po njej mi prideš, dete ti,  
v ljubezni velo listje zažari.  
Za listom pada list zaspan na tla.

V vihar jesenski veje mi ves čar  
valov jadranskih, sinje šepetanje,  
tvoj zvonki smeh, oči nedolžnih žar:  
te davne, neizpolnjene, te lepe sanje.  
A kaj jesenski vihri to je mar?!

Za upom se mi krade up s srca,  
vanj legla neprodurna je tema.  
Jaz grem samotno svojo daljno pot.  
Se bova srečala še?... Bog ve kod!  
Za upom se mi krade up s srca.

IGNACIJ GRUDEN:

### JESENI.

Belo jadro sredi mraka,  
bledi mesec vrh neba:  
slišiš vzdih noči in zraka,  
ljubica mojâ?

Težke misli sredi teme,  
kakor luči sred morjâ:  
to so kriki duše neme,  
ljubica mojâ!



## LISTEK.

### NAŠA KNJIŽEVNA DRUŠTVA.

„Matica Slovenska“ izda za l. 1912. sledeče knjige: 1. „Tujski promet“. Povest. Spisal Fr. Dolinar. — 2. Radivoj Petruška-Peterlin: „Po cesti in stepi“ (Lirske pesmi znanega lirčarja). — 3. Dr. Ivan Lah: „Mojster Roba“, Jos. Premk: „Madež“, Fr. Milčinski: „Zločinci“ in „Izpovedi mladih zanikarnežev“, povesti, ki izidejo v Zabavni knjižnici. — 4. Dostojevski: Spomini iz mrtvega doma (Roman, prevel Vladimir Levstik). — 5. Zbornik (Bibliografija zadnjih 5 let ni mogla iziti, ker rokopis ni bil pravočasno končan). — 6. Letopis z raznimi kulturno-statističnimi podatki.

Knjige se bodo razpošiljale med 15. in 22. decembr. Lep božični dar.

„Matica Hrvatska“ je izdala za l. 1912. sledeče knjige: 1. Dr. Bazala A.: Povijest filozofije III. (Najnovija doba). — 2. Hrvatsko Kolo, obsežna ilustrovana knjiga s 500 stranmi. — 3. Merožkovski: Petar Veliki i Aleksij (Roman, prevel Jos. Pasarić). — 4. Kršnjavi: Božanstvena komedija II. — 5. Adela Milčinović: Bez sreće. Drama v 3 činih. — 6. Branislav Nušić: „Priče“. — 7. Vladimir Nazor: Hrvatski kraljevi (Pesmi). — Ta zadnja knjiga je skupno izdanje „Matice Hrvatske“ in „Matice Dalmatinske“, a z Nušićem, ki je sedaj na balkanskem bojišču, je „Matica Hrvatska“ zopet predstavila srbskega pisatelja. — Kot izvanredni izdanji sta izšli drami: Vojnovičeva „Gospodja sa suncokretom“ (Sen beneške noči), ki je zbudila toliko pozornosti, in Kosorjev „Požar strasti“, ki je že na nemški pozornici dosegel velik uspeh.

„Srpska Književna Zadruga“ v Belgradu je za l. 1912. izdala sledeče knjige: 1. „Nove“. Roman (Jelena J. Dimitrijević). 2. „Kako moji žive“ (Priče. Ž. Dačić). 3. Manje pjesme vladike crnogorskoga Petra II. Petrovića Njeguša (Uvod Rešetarjev). 4. „Sanjalo“. Roman Milorada P. Šapčanina. — Nadalje tri prevode: 1. Alfred de Vigni: „Robovanje i veličina vojnčkog zvanja“. 2. Maccauley: Ogleđi. 3. Demostenov. Besede. — Končno „Antologijo novijih hrvatskih pripovjedača“ I. v uredništvu dr. Branka Drechslerja. (Za tiste, ki bi se radi učili cirilice, so knjige Književne Zadruga kar najbolj priporočljive. Članarina je 6 K ter se more pošiljati tudi književnemu zavodu „Napredak“ v Zemunu).

### KNJIŽEVNOST.

Milan Pugelj: *Ura z angeli in druge zgodbe*. V Ljubljani, 1912 (Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. — Str. 192. Cena broširani knjigi K 3.—, vezani K 4.50).

„Žena in jaz sva brala „L...“ z velikim potrpljenjem. Da gre kdo take stvari zalagat, tega res ne razumem... Če

ni boljšega materiala, pa naj se ne tiskajo knjige in listi. Bomo rajši kupovali krompir in zelje nego tako literaturo.“ Tako nam piše vztrajen in vesten čitatelj naše literature; obenem pa dostavlja: Pugljeve črtice v „Malih ljudeh“ in „Brez zarje“ so mi všeč, toda tretjino „Malih ljudi“ že poznamo, menda iz „Slovana“ zadnjih dveh let.“

Tako nam pisatelj Pugelj stopa v ospredje. Imeli smo priliko, tudi drugje čuti o njem slično sodbo. „Slovan“ rad beleži te sodbe, saj se indirektno tičejo tudi njega, ki mu je Pugelj zvest sotrudnik.

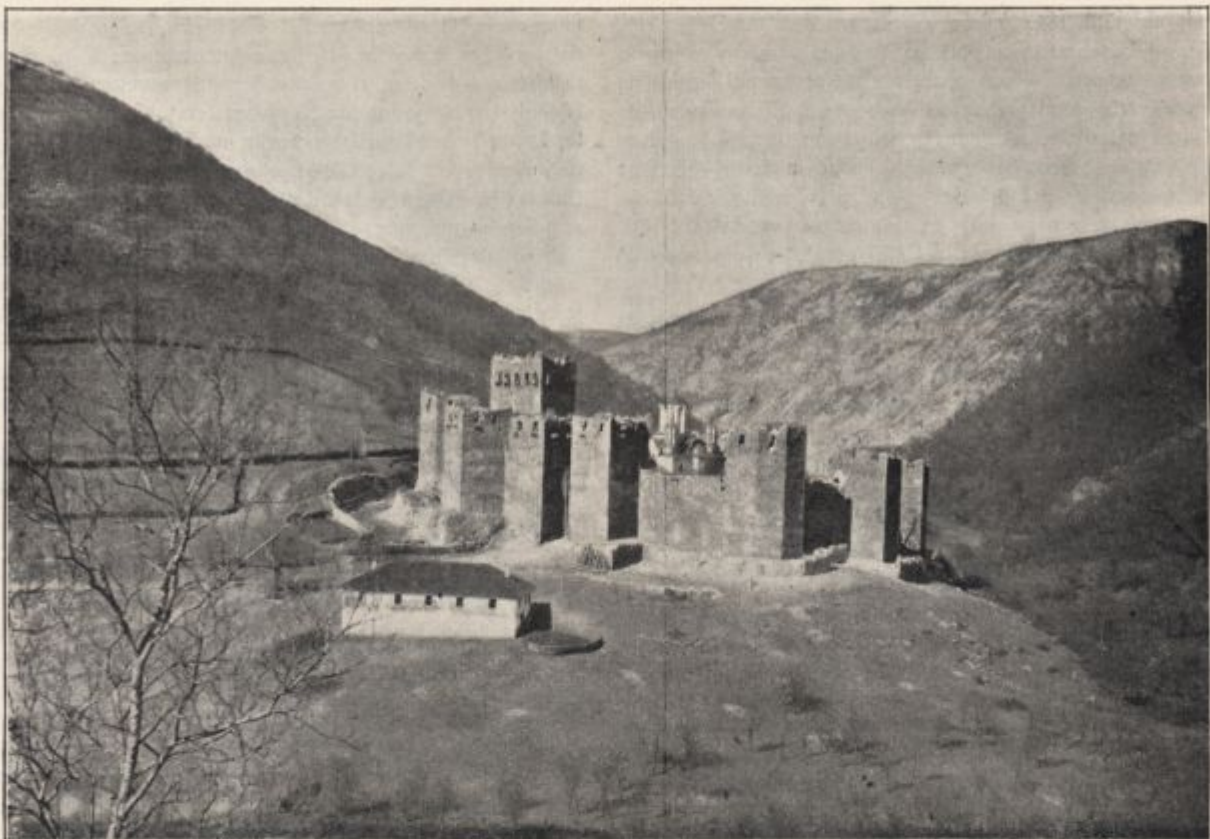
V „Slovanu“ je prvotno izšla tudi „Ura z angeli“, ki jo (izpremenjeno) čitamo na čelu te knjige.

„Ura z angeli“ je presčna zgodba o preprostih ljudeh, s preprosto dušo, ki pa jim sree toplo bije za njih male ideale, za take-le in drugačne „ure z angeli“, o preprostih ljudeh, ki jim srce gine za temi idealčki, ki pa morajo umreti, ne da bi jih bili dosegli. „Ure z angeli“ bijejo nemirno in neredno, ko umro njih ljubitelji, in angeli zbeže iz njih, ko se jim približa nepošten človek. Zakaj se morajo vlačiti ob zidovju v sivini jesenskih in zimskih večerov taki črni možje ter preženejo angele, ki so prej tako lepo peli: „Sve-e-ta noč, blažena noč!“ — Globoko občutje, ki se budi ob „Uri z angeli“, se nam rodi tudi ob „Božiču“, polnem ubranosti in lepih orisov, prikladnih otroški fantaziji. — Tudi „Lepoto“ dičijo orisi; kot silno romantična zgodba nam je umljiva, ker jo pripoveduje stari Filip Jug; starcem fantazija čudovito meša istino s sanjami o prošlosti. Mehko nam nastane razpoloženje, ko nazadnje starec, mežikajoč v solnce, zagotavlja: „Vsako življenje ima svojo lepoto, tudi črvčikovo, tudi črvčikovo. Tudi jaz imam svojo mladost... daleč za sabo... vidite...“ — „Petelinček“, „Lemenatar“ in „Rdeči hudiček“ so humoreske; uspel je zlasti zadnji, dasi je neverjetno, da bi se brivec bal parklja. — Najobsežnejše so „Neznane muke“; mislimo, da bo humoreska, pa nastane tragedija. Slično je v „Spiritusu familiaris“, ki bi ga jaz ne dal na konec knjige, ker se mi zdi, da v celoti ne učinkuje; dobra pa je satira o „ubranosti“ ali razpoloženju, ki je tudi črvčikarju potrebno, zakaj brez takega navdihnenja ne nastane dober črvčik. — V začetku knjige vsa ozbiljnost, v sredini ves humor, ob koncu oboje, pa tako, da nam ostane nazadnje resnoba. Ta ustroj knjige je slika Pugljevega bistva.

Pugelj motri rad odnošaje ljudi do cerkvenega življenja in obeležuje izvrstno svoje ljudi. Pozna on njih, mi pa sedaj, ko je v kratkem izdal tri knjige, njega, in radi priznavamo: „Ura z angeli“ je njegova najboljša.

Trdine Janeza Zbrani spisi. X. knjiga. Izprehod v Belo Krajino. V Ljubljani, 1912. Založil L. Schwentner. Cena 5 K, str. 462. — Obsežna knjiga! Tako obsežna je mogla postati vsled Trdinove epske tehnike, ki vtika na raznih mestih obširne epizode. Tudi pripoveduje Trdina tako mirno-komodno, da se mu vsaka stvar razprostere na široko.





MONASTIR (SAMOSTAN) MANASIJA.

Rad in mirno poslušaj, ko je pripovedovalec tako miren in pripovedovanje gostilniški udobno. Vendar se nam zdi, da je tu preveč „blagolagoljivosti“. Kolikor bodi Trdinov „Izprehod“ narodopisni vir, toliko je reči, da je v njem očitvidno mnogo subjektivnih dojmov, ki jih bo morda znanost korigirala. Na vsak način pa dandanes ne bo vse več tako, kakor čitamo v tej knjigi; zakaj Trdina je pisal svoj „Izprehod“ okoli leta 1873.

Dvoje hočemo ponderirati: pravopisno in jezikovno nedostatnost na eni strani, število tehtnih misli na drugi. „Ti dve lastnosti“, „blizo“, „djati“, „tovaršija“, „druzega“, „pondeljek“, „nek“, „pojmi“, „zvedli = zvedeli, itd.

Novo Mesto, „otožno središče dolenske birokracije in revščine“ (1). — „Slovenci služijo vsemu svetu, samo svojemu rodu ne“ (4). — „Kar se ne stori, se ne izve, delo pa pride vsako na videlo“ (7). — „Vse groze kranjske pobožnosti“ (14). — „Grešilo se je zmerom, še v raj“ (28). — „Gorje si ga narodu in človeku, ki se da žaliti brez jeze in kazni“ (53). — „Baba je laž, Bog je resnica“ (368). — „Lažniv starec je najostudnejša prikazen pred Bogom in pred ljudmi“ (427). — „Vera brez poštenja je gnusna hinavščina pred Bogom in pred svetom, poštenje pa ostane dragocen zaklad že sam po sebi vse veke vekov“ (454). — „Ne udeležuj se nobene veselice, ki se vrši v krčmi!“ (456). — „Slovenec ostane otrok od zibel do groba in če bi doživel tudi Metuzalemova leta, ga ne bi starost nič iztreznila“ (462). — „Mi smo ustvarjeni za delo, delo pa je trpljenje“ (462).

**Slovenska narodna mladina.** Spisal Janez Ev. Štuhec. (Str. 452. Cena 3 K 50 h. Naroča se pri pisatelju pod naslovom: Murščak—Kapela, pošta: Radinci, Štajerska). To obsežno knjigo, ki s svojim naslovom budi zanimiva vprašanja, bomo ocenili v eni prihodnjih števil.

„Srbské povidky.“ Pod tem naslovom je izšla priložna češka antologija novejših srbskih beletristike z literarno-zgodovinskim uvodom profesorja Skerlića. Belgrajski zdravnik Lazar Lazarević, ki ga smatrajo za načelnika današnje srbske lepe proze (1870), si daje tu roko z učiteljem Veselinovičem. Dalmatinec Simo Matavulj, ki so mu znani jadrarski otočani, in katoliški Ivo Čipiko se družita s Hercegovcem Svetozarom Čorovičem in Bosancem Petrom Košičem, Stefan Sremac in Borisov Stanković rišeta južno Srbsko, staro Srbijo, kjer se je na solidni slovanski podlagi nabralo polno orientalskih osobitosti. To so možje realizma, ki je k Srbom prišel od Rusov in ima v sebi močno narodopisno značaj. Po pravici pravi Skerlić, da je izmed slovanskih narodov morda srbski najbolj podlegel vplivom raznih tujih kultur in narodov: kulture romanske, nemške, orijentalne turškega in madžarskega. V sredini srbskega ozemlja (gorata Srbija, Črna Gora itd.) pa se je očevala patriarhalna kultura staroslovanska. Že ta narodopisna in verska pestrost daje antologiji srbske proze posebno zanimivost.

Lazar Lazarević nam pripoveduje o očetu, ki je, nemiren v misli in besedi, pričakoval sina iz turške vojske. Uverjen je bil, da bi invalide, ki so se žrtvovali za domovino, moral narod vzdrževati; uradni človek pa je dejal: „Vsakdo, kdor je preliv kri za svojo zemljo, naj se šteje med srečnike, zakaj izpolnil je dolžnost do svoje matere, rodne zemlje. Vsakdo je dolžan svoji zemlji, zemlja pa nikomur nič. Sin se je vrnil brez ene roke in ene noge. Nekaj časa se je oče tolažil: „Vse to ti narod z zlatom poplača“, potem je obrnil: „Vse to ti Gospod Bog poplača“. Končno se je vdal pijanstvu in umrl; sin pa je postal prosjak. — Stari Juri Galibarda v „Novi ogrlici“ Svetozara Čorovića je sila skrben bajtar, ki si želi kupiti



grunt in radi tega uprav visi na vsakem krajcarju. Hči, bujna deklina, mu nosi piščeta in jajca v mesto na trg in izvrstno izkoplja — kar opazi oče nekoč krasno ogrlico na njenem vratu, plod greha; oče je besen, a hči mu pove, da je samo tako mogla njemu nositi toliko denarja iz mesta. Oče omahuje med pohlepnostjo svojo in častjo hčeri, a končno nadvlada pohlepnost. „A ne pravi nikomur nič! So še lepša dekleta nego si ti in... ko bi jim povedala... Njih kokoši se bodo plačevala po štiri groše, tvoje pa po tri.“ Hči: „Ne povem, oče!“

Narod Janka Veselinoviča („Toča“) misli, da ga je Bog kaznoval s točo, ker so človeka, ki se je obesil, vsled ukaza oblasti pokopali na pokopališču: „Pokopati bi se bil moral tam, kjer se je obesil“. Sime Matavulja dalmatinski otočani so pobožno vdani „Kraljici angelov“. Štefana Sremca „Stric Jordan“ je doma iz Starega Srbskega, kjer je za srbskega carstva bilo sedem belih hramov in svetih samostanov, je dolgo krščanski krčmaril, bil na Sveti Gori, a nazadnje si je želel priti še k Svetemu Grobu. Ivo Čipiko nam prikazuje hercegovski narod, ki visi v vsej vdanosti na starem kipu svetega Spiridiona ter se uprav buni, ko hoče mladi župnik omisliti novega: „Ta stari naš kip, videl si ga, a? Glavo ima sklonjeno, kakor bi vedno za nas molil Boga, pravi staroverski svetec, čudotvorec...“ Žena staroverskega moža pa pravi: „Kaj čete, vi stari: mladi se vesele novega svetnika, ki je mlad, kakor naš pobožni župnik...“ Divna humoreska o vojaški nestvarni točnosti je Domanovičeva črtica: „Ne razumem“. Z lahkim humorjem nam Štefan Sremac slika „Strica Jordana“, tega starinskega srbskega krčmarja, ki je na svoji gostilni imel naslikana dva moža, enega silno debelega, drugega silno suhega; tolstec vpraša sušca: „Za pet ran božjih, kje se vi hranite?“ Sušec odgovori: „Jem tam pri Johanu Svabi“. „A, zato ste tako suh!“ — „A kje se hranite vi“, vpraša sušec tolstca. „Jaz se hranim,“ pravi tolstec, kažoč dol na vrata strica Jordana, „tu-le pri pravoslavnem Srbinu, krčmarju stricu Jordanu.“ (Poročevalec želi, da bi to bila istina.) — Knjižica (125 str.) je izšla kot 27.—28. zvezek „Pestre knjižovne“, ki jo izdaje knjigarna Al. Hynka v Pragi, ter stane le 40 h.

## MLADINSKA KNJIŽEVNOST.

**Rape Andrej: Mladini.** II. zvezek z 11 slikami. Str. 106. Cena K 1:50. — III. zvezek s 3 slikami. Str. 112. Cena K 1:50. (S poštino vsaka knjiga 16 h več). Ljubljana, 1912.

„Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“ je založilo obe Rapetovi knjižici. Na prvem mestu omenjena naj služi pred vsem otrokom šolske dobe, druga pa šoloodrasli mladeži. Prva obsega 13 povestic, druga pa 16. O slikah ni, da bi govorili; nekatere so bile prej, kakor povesti; znan je ta način nastajanja mnogih prič za mladino, vendar je čisto neobičajno, da bi pisatelj v povesti kratkomalo in izrecno tolmačil, t. j., z besedami „ilustriral“ ilustracijo, kakor čitamo v prvi Rapetovi knjigi str. 59, češ: „Vidimo na sliki Ilo, ki vesel pije kavo“. Vsebinska je knjigama boljša, pa boljša drugi nego prvi. Lahko je reči, da bodi tudi vsak spis za mladino umotvor; a težko je to izvesti, zakaj umetnost je pač vedno u metnost in zahteva neko „kulturo“ tako pri stvaritelju-dajatelju kakor pri prejematelju. V prvi teh knjig bi s stališča poezije dali prednost „Vstajenju“, a vpraša se, če bo mladež res tudi to najbolj hvalila.

Knjig za šoloodraslo mladino nimamo skoro nič. Tem bolj pozdravljamo pričujočo Rapetovo. Tu čitamo o mladini,

ki ne dela, ki se zapijančuje, o ljubezni, ki jo pošlje Bog, da navdahne narod, razdvojen v bratomornem boju, o američanstvu, o dekletu, ki se poroči proti nasvetom staršev itd. Najbolj uspela je morda „Na stara leta“. Prikazovanje je v tej knjigi že modernizirano; prim. na pr. tisto „belo roko, ki dečku miga od šole“ (2), ali okna, ki trepetajo od solnčnih žarkov (3). Materni ljubezni „čuka nočni ptič k pogrebu“ (17), a poleg izgubljenega pijanca „sedi njegova Mladost“ (18). Vas se zdi „črna kot skrivnost“ (105). A pripomni je, da v tako dolgih, glavnih in odvisnih stavkih, kakor na str. 2. (Pa je učitelj...) ne govore zares niti odrastli, kamoli deca. Dekletom sedemnajstletnim matere ne bodo pripovedovale poučnih povesti (27), oziroma dekleta jih ne bi poslušala. „Slikar“ je razklan v dva dela, ki bi lahko vsak bil za sebe povest. „Na divjega petelina“ pa je šel tudi že Finžgar.

Pravopis je pomanjkljiv. Kam pridemo, če bomo hoteli vkup pisati, kar pomeni en pojem, nam kaže Rapetov zgled: „Bognasvaruj hudega“ (III, 15, 60).

Dobro so označena mala deca v II. 57, kjer pravi dečko dečku: „Seveda bo snežilo jutri, saj sta že rekla mama in ata.“ A nazorno je naslikan položaj pri hiši, če zbolji gospodinja (II, 51): „Prašiči so krulili, krava je mukala, platno je bilo suho, sinko je jokal, žena je nestrpnost klicala in v peči nikdar ognja več“.

**Petra Bohinjca Izbrani spisi.** I. zvezek: Drobnice. (Cena broš. 1 K, Kranj, 1912).

„Sirota“ je povest katoliška in slovanska, povest o podobarju Metodu, ki si je nakopal smrtno bolezen pri okupaciji Bosne 1878. „Iz starih papirjev“ (pač: S starih...) čitamo, kako se je avtor „likal“, a to likanje ni tako zabavno, kakor Alešovčev. „Češka knežna“ na slovanskih tleh, ki ji avtor našteva 12 virov, je brez poezije. „V megli“ je junak dečko, ki daje večjo vrednost šoli nego denarju. Vse te povesti so iz l. 1885—1887, ni pa prav razvidno, kako je povest „Osveša v zarji kučanske svobode“ (1812) zašla sem. — Dasi (morda: ker) so povesti brez nečnejše poezije, utegnejo najti čitateljev. Da bi le pisatelj Bohinec imel boljši slog in pisal brez jezikovnih napak! Povesti so čtivo za deco od 10—14 let.

„Pravljice“, krasno ilustrirane in v elegantni opremi, kakor jih Slovenci dosle nismo imeli, izidejo za Božič v naši nakladi.

## GLASBA.

**Zbirka slovenskih narodnih pesmi** (Harmoniziral in uredil Marko Bajuk. IV. zvezek. Besede zapisal dr. J. Debevec). Med najmarljivejšimi nabiratelji napevov slovenskih narodnih pesmi je poleg nadočitelja Žirovnika Marko Bajuk, ki je pred kratkim izdal že IV. zvezek nabranih napevov. V tem je zbranih 24 napevov, ki se pojo v cerkniški okolici. Že nekaj časa se vrši boj med nabiratelji v vprašanju, kako naj se zapisujejo napevi in kaka naj bo harmonizacija. Po mojem mnenju sta mogoča samo dva slučaja. Ako se hoče svetu pokazati, kako je čut za harmonijo med našim narodom razvit, potem se naj te pesmi tudi v isti harmoniji z vsemi napakami zapišejo, prav tako, kakor jih narod poje. Muzik s finim posluhom in popoln v znanju harmonije bi si pridobil s tem za naš narodopis nevenljivih zaslug. Drugi slučaj harmonizacije pa je ta, da se da preprostosti melodije naravna pa blagoglasna harmonija; ako se tedaj pri harmonizaciji narodnih pesmi uporabljajo samo trizvoki prve, četrte in pete stopinje, morda tudi še dominantni septakord, je sicer harmonizacija res najpreprostejša, vendar dvomim, če je tudi najlepša. Postopanje basa gotovo ni najlepše. Če tedaj s tega



stališča presojam omenjeni IV. zvezek narodnih pesmi, potem mislim, da je imel g. Bajuk pri tem svojem delu nekoliko nesrečno roko. Harmonizacija vobče ni taka, kakor jo poje narod, ker je velikokrat prisiljena; če pa kdo trdi, da je taka harmonizacija, kakor jo uporablja g. Bajuk, lepa, menda o lepoti harmonije nima pravega pojma. V ostalem mi pa mešani zbori veliko bolj ugajajo nego moški. G. Bajuk je imel gotovo najboljši namen, vendar po mojem mnenju pot ni prava. Sicer pa g. Bajuku absolutno ne maram odrekati sposobnosti.

D. r. K o z i n a.

## RAZNOTEROSTI.

„Preporod“ (Pokrajinsko glasilo jugoslovanske napredne mladine na Slovenskem) je začel v Ljubljani izhajati z novembrom mesecem. Pozdravljamo ga iz vsega srca, a še bolj nego list kot tak pozdravljamo duha, ki je zavladal v mlajši generaciji in ki je dal listu življenje, ter voljo, ki ga vodi. (Mesečnik stane na leto 2 K, vsaka številka 10 h. Dopise in naročnino je pošiljati uredništvu „Preporoda“ v Ljubljani).

„Smrt majke Jugovičev“. Spričo velikih dogodkov na Balkanu je Ivo Vojnovič, avtor te lirске drame, ki je 1911 izhajala v „Slovanu“, spisal novo dramo, oziroma 4. čin prvotni drami s tem-le posvetilom: „Ovo je — četvrto pjevanje — Smrti majke Jugovičev — nadopunila Božja Pravda na osvećenom Kosovu 1912.“

Stara Srbija v jezikovnem pogledu. To je pokrajina z znamenitim Kosovim Poljem, ki so jo zdaj zavjevali Srbi. Meje doseganje Srbije so na tisto stran bile že z jezikovnega stališča čisto nenaravne. Zakaj Kosovo Polje je jezikovno v najtesnejši zvezi s sosednimi srbskimi dialekti, ki valove preko njega. Najboljši srbski dialektolog, prof. dr. A. Belič piše o tem v najnovejši številki „Srpskega Književ. Glasnika“ (str. 666): „Stara Srbija ne predstavlja po jeziku samostalne oblasti, posebne celine, ampak vhaja v raznih svojih delih v okolno srbsko zemljo. Ako govorim tu o posebni celini, mislim one srbsko-hrvatske kraje, ki so, dasi pripadajo srbsko-hrvatskemu jeziku, razvili tekom časa neke osobine ali skupino nekili osobin, ki jih kot celino ločijo od drugih srbskih govornih področij... Tak je čakavski dialekt v srednji Istri... Tu pa, v Stari Srbiji ni dialekt s tako izločenim značajem. Ta nesamostalnost Stare Srbije v jezikovnem pogledu se označuje tudi z drugo posebnostjo, istotako prav tipično za njo: med raznimi deli Stare Srbije ni edinstva, ampak se njeni različni deli po jezikovnih posebnostih nadaljujejo v okolna srbska področja...“

Slovenci in prvo večje izdanje bolgarskih narodnih pesmi. L. 1861. je s pomočjo vladike Stroßmayerja v Zagrebu izšla knjiga: „Balgarski narodni pšni“, ki sta jih skupila brata Dimitrij in Konstantin Miladinovca. Med naročniki te knjige nahajamo: Leopolda Magajnerja v Ilirski Bistrici; — dr. Radoslava Razlaga v Gradcu; — Luko Zimo, prof. v Sremskih Karlovcih; — Slavojka Kosa v Koprivnici; — v Ljubljani: gimn. ravnatelj Jan Nečásek, profesorji: Ivan Macun, Jos. Marn, J. Vavrú, A. Mazeč, Dežman; Bogoslovci: Janez Bilc, Juri Sterbenc, Tomo Zupan, Vilibald Zupančič, Mijo Ferencič, Ivan Vilhar; M. Lotrič, „učenc“ 8. razreda; knjižnica gimn., lic., bogoslovska; — v Mariboru: kanonik Mihael Pikel, sem. podravnatelj Oroslav Caf, prof. bogosl. Lovro Herg, vikar Miklavž Bratuša, korna vikarja Franjo Trafenik in Jos. Čuček, prof. bogosl. dr. Jos. Ulaga, spiritual Franjo Kosar, profesorja bogosl. Davorin Kovačič in Božidar Sinko, bogo-

slovci Jos. Schutz, Gregorečev Lavoslav, T. Jazbec, F. Žličar, Tone Drozg, Jos. Kukovec, J. Magolič, Janko Košir, Joci Braz (?), Vinko Geršak. — Sv. Peter: (sigurno: na Medvedem Selu): Anton Volf, svetnik; — „Reibl“: Radoslav Šegere, c. kr. stotnik; — Ribnica: Karlo Rudež; — Štore: Andrej Pirnat, Ivan Žuža. — Pri tem je značilno, da je imela Ljubljana 17 naročnikov, Maribor pa 20. — Gori podčrtani naročniki so g. monsignor Tomo Zupan, bivši prvomestnik „Družbe sv. Cirila in Metoda“, g. Vilibald Zupančič, šolski svetnik v Ljubljani, g. Lavoslav Gregorec, dekan pri Novi Cerkvi na Štajerskem, bivši slovenski politik.

„Vojska na Balkanu“, aktualno delo prof. Antona Sušnika in dr. Vinka Šarabona, bogato ilustrovano, je v sešitkih začelo izhajati v založbi Katoliške Bukvarne. Izhaja v tedenskih snopičih; vsak snopič stane 40 h.

O Antonu Aškercu priobčuje belgrajski omladinski list „Venac“ izviren spis „Saradnika“ (zv. 1. knjige IV.). Njegov značaj označuje pisec na temelju pesmi „Moja muza“. „Oseća (čuti) se, da on ne goji poeziju radi poezije. On je od onih pesnika, koji su dobri gradjani svoje zemlje, koji se intesuju svetinom i uzimaju učesća (na razne načine) u gradjanskim metežima; on je prožet idejama svoga doba, sredine i pokolenja; najzad on je više no i jedan slovenski pesnik entuzijasta tendencije, ideje i volje. Več po tome se vidi, da Aškerc ne ide za shvatanjima modernista o pesniku, o poeziji i opšte umetnosti. Doista, Aškerc nije moderan, ali je blizak modernistima... Po dikciji na pr. Aškerc važi kao učenik stare škole sa Stritarom na čelu. Ali u Aškercu ima dosta zdravog, književnog realizma, i ovim elementom Aškerc je postao pokretač nove struje...“

Slovenica v Nobelovi biblioteki v Stockholmu. Zadržali smo v posnetku priobčili dr. Alfreda Jensena članek o slovanskih literaturah in Nobelovi nagradi ozir. Nobelovi biblioteki. Članek, ki je izšel v zagrebškem „Savremenuku“, je izmed Jugoslovancev obširneje poročal le o hrvatsko-srbski književnosti. Jensen, ki je v Svedski Akademiji izvestitelj o slovanskih stvarih, nam sedaj posebe poroča o „Slovenicis“. „Einen besondern Artikel über die ‚Slovenica‘ der Nobel-Bibliothek zu schreiben lohnt sich nicht wegen des spärlichen Stoffes“ (Jensen piše tudi hrvatski, a nekoliko teže). Zato pa mi je poslal le seznam slovenskih knjig, ki so v Nobelovi knjižnici. Evo ga:

Slovenske narodne pesmi. Uredil Štrekelj. Sn. 1—5. 1895—1900. Zvončeki. Zbirke pesnij. Nabr. A. Brezovnik. 1887. Scheinigg, Narodne pesni koroških Slovencev. 1889. — Aškerc, Akropolis in piramide. 1909. Balade in romance. 1890. Dva izleta na rusko. 1903. Izmajlov. Red sv. Jurja. Tujka. 1900. Jadranski biseri. 1908. Junaki. 1907. Lirske in epske poezije 1896. Nove poezije. 1900. Pesnitve. 1910. Cankar, Jakob Ruda. 1900. Vinjete. 1899. Gregorčič, Poezije I. 1885. Poezije II. 1888. Govekar, O te ženske. 1897. Jurčič, Zbrani spisi. Zv. 1—11. 1882—1892. Kette Drag., Poezije. 1900. Kersnik G. Zbrani spisi. Zv. 1. 1900. Levstik Fr., Zbrani spisi. Sv. 1—5. 1891—95. Prešeren, Poezije. 1900. Prešernov Album 1800—1900, ur. Aškerc. 1900. Stritar, Zbrani spisi. I—VII. 1887—1899. Tavčar, Povesti I—II. 1896—97. Vodnik Val., Izbr. spisi (ur. Wiesthaler). 1890. Zupančič Oton, Caša opojnosti. — Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva. I, II. 1894—95. Trstenjak I., Slovensko gledališče. Ljubljanski Zvon\*.

Kakor se vidi, ima Nobelova Biblioteka največ Aškercu; to sigurno zato, ker je Jensen bil osebno znan s pokojnim pesnikom in izdal celo zbirko Aškercjevih pesmi v



švedskem prevodu. Sedaj hoče v Biblioteki predlagati kompletiranje nekaterih pisateljev in nabavo nekaterih drugih, novejših slovenskih knjig. (Pokojni Aškerc je en izvod „Poslednjega Celjana“ že lastnoročno posvetil Jensenu, a pri dražbi se je prodala ta knjiga drugam). Jensenu moramo Slovani biti hvaležni za njegov trud.

**Masaryk S. G.: Paľackého idea národa českého.** Za letošnje svečanosti Paľackega je med drugimi tudi Masaryk napisal informativno brošuro o „očetu českého národa“. Mislim Paľackega dodaja Masaryk kritične pripombe. (Založništvo: Knjigarna Grosman a Svoboda. Str. 48. Cena 50 h).

**Italijanstvo v naših deželah ob koncu 18. stoletja.** Znano je, kako moč je okoli 1800 imela na Slovenskem italijanska glasba in kako je Italijanstvo zavladalo na pozornici. Tudi „Academia operosorum“ kaže na italijansko stran. Slični vplivi so se kazali tudi v Zagrebu, kakor nam to razkriva najnovejša študija dr. Branka Drechslerja v „Gradji“ Jugoslovanske Akademije.<sup>1)</sup> Politično središče Hrvatske je bilo takrat bolj v Varaždinu nego v Zagrebu in v Varaždinu je tudi živeła kajkavska pesnica, Katarina grofica Patačička. V njeni pesniški zbirki iz dobe okoli 1781 se kaže vpliv italijanski (ne nemški) in so neke pesmi naravnost prevedene iz italijanščine. „Vpliv italijanske kulture je bil v oni dobi dosti jak v civilni Hrvatski (= okoli Zagreba) in je bil italijanski jezik udomačen pri naši aristokraciji. A. Hoffmann, pastor Arcadiae, je pel v Zagrebu za odličnike celo italijanske prigodnice.“ Adam Patačič, nadškof kaloški, je bil član Arcadiae v Rimu z imenom Sirasius Acrotophorius.

## NAŠE SLIKE.

Naš jug nam kažejo vse slike novega „Slovana“, Zagreb, Bosno, Srbijo, Bolgarsko. Pa ne iz hipne oduševljenosti; take mi ne poznamo. Delamo iz globoke vere in smo trajno zvesti svojemu programu. S to vero v stvar družimo umet-

1) „Prilozi za povijest hrvatske književnosti“. Priopćio Dr. Branko Drechsler (Preštampano iz „Grádje“ knj. 7., Zagreb, 1912. Str. 26).

nost; ne priobčujemo senzačnih fotografij, marveč želimo nuditi umetnine. In tako naj pojdejo takrat naši cenjeni čitatelji z nami v Zagreb, tja na Jeľačičev trg, pa naj krenejo malo na desno; tam jim umetnik **M. Klement Crnčić** pokaže starino zagrebško „Pod zidom“ (str. 17); v mislih na prošlost boste prezrli novodobna stolpa zagrebške stolnice, ki se dvigata v ozadju. Od tod pojdemo na levo proti „kamenitim vratom“ (str. 1.), ki so jih pred stoletji trdno zapirali purgari griča, da bi na njih ne navalili podaniki škofovskega kaptola. — Morda se bo ipak slovenska noga navadila, hoditi tudi na iztok. Bosna in Hercegovina nam bosta bližnji cilj. Izprejaja nas **Ljuba Babić** ter nam razkriva sedaj **Travnik** (str. 15.), sedaj zopet **gornji del (mahalo) Jajca-grada** (str. 11.). — Dalje na pot ob reko Moravo v Srbiji! Monastir **Ravanico** (str. 22) si je l. 1381. ob Resavi vodi, ki se izteka v Moravo, sezidal car Lazar, vitez Kosovega Polja; ljuba Milica mu je tako velela; okoli samostana je bil grad s sedmimi kulami, a cerkev sama je bila okrašena z zlatom. Mrtvega Lazarja so s Kosovega prenesli sem in ostal je tu do 1683, ko so ga duhovniki spravili v Št. Andraš na Ogrskem in odtod v Novo Ravanico v slavonski Fruški Gori. Turki so porušili gradine okoli cerkve. „Čudo srbske zemlje“ pa je monastir **Manasija** (str. 29.), najlepša stara srbska gradina, največji srbski samostan; na Resavi vodi, na visokem brdu, četverokotno; kule štrle v zrak; barve slik se pa še bleste. Tu so menihi v 15. stoletju pisali knjige; tu so živełi pesniki in slikarji. — Južno od Sofije, blizu prejšnje turško-bolgarske meje najdemo **rilski samostan** (str. 25.), visoko na Rilski Planini, največji in zgodovinski najpomembnejši bolgarski monastir. V 10. stoletju je tam pustinjakoval sv. Ivan Rilski; po njegovi smrti se je dvignil samostan, a od stare gradine je ohranjen le stolp; požar je ostalo uničil. Dandanes živi v samostanu okoli 150 menihov, z družino vred do 400 oseb. — **Makedonske Bolgare** vidiš na str. 32., a s silo proroštva nas zavzame **stari Jug Bogdan** (str. 5.), oče devetih junakov, ki so — tako poje pesem — na Vidov dan 1389 vsi padli na Kosovem ravnem.



MACEDONSKI BOLGARI.